

Latvijas Bankas pārskats par AS "Latvijas Centrālais depozitārijs" vērtspapīru norēķinu sistēmas DENOS pašnovērtējumu

Ar Latvijas Bankas padomes 2011. gada 13. janvāra rīkojumu Nr. 189/6 apstiprinātā "Latvijas Bankas politika maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā" (tālāk tekstā – Latvijas Bankas politika maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā) nosaka, ka, lai veicinātu maksājumu sistēmu raitu darbību, Latvijas Banka pārrauga arī vērtspapīru norēķinu sistēmas, jo daļa maksājumu tiek veikti saistībā ar vērtspapīru norēķiniem un problēmas vērtspapīru norēķinu infrastruktūrā var izraisīt maksājumu sistēmu darbības traucējumus un apgrūtināt monetārās politikas īstenošanu.

AS "Latvijas Centrālā depozitārijs" (tālāk tekstā – LCD) uzturētajai vērtspapīru norēķinu sistēmai DENOS (tālāk tekstā – LCD sistēma) piemērots sistēmiski nozīmīgs vērtspapīru norēķinu sistēmas statuss, jo tās darbības pārtraukums gadījumos, kad tā nebūtu pietiekami aizsargāta pret risku, varētu izraisīt tālākus traucējumus sistēmas dalībniekiem vai izplatīt sistēmiskus traucējumus finanšu sistēmā.

Saskaņā ar Latvijas Bankas politiku maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā Latvijas Banka veic Latvijā funkcionējošo vērtspapīru norēķinu sistēmu un ar tām saistītās infrastruktūras pārraudzību saskaņā ar Eiropas Centrālo banku sistēmas un Eiropas Vērtspapīru regulatoru komitejas¹ (ESCB-CESR) rekomendācijām, novērtējot sistēmu atbilstību tām un nosakot, ka institūcijai, kas nodrošina sistēmas darbību, jādara viss iespējamais, lai šī sistēma darbotos saskaņā ar rekomendācijām. Pašlaik spēkā esošās ESCB-CESR rekomendācijas apkopotas 2009. gadā publicētajā dokumentā "ESCB-CESR rekomendācijas vērtspapīru norēķinu sistēmām un rekomendācijas centrālajiem darījumu starpniekiem Eiropas Savienībā" (tālāk tekstā – ESCB-CESR rekomendācijas).

ESCB-CESR rekomendācijas nosaka, ka atbildība par centrālo vērtspapīru depozitāriju (tālāk tekstā – CVD) drošas un efektīvas darbības nodrošināšanu jāuzņemas to īpašniekiem un operatoriem. ESCB-CESR rekomendāciju mērķis ir veicināt uzticību finanšu instrumentu (tālāk tekstā – vērtspapīri) tirgum, nodrošināt labāku investoru aizsardzību un ierobežot sistēmisko risku. ESCB-CESR rekomendācijas jāpiemēro tā, lai nemazinātu CVD efektivitāti un neradītu papildu izmaksas tirgus dalībniekiem.

2011. gadā viens no Latvijas Bankas pārraudzībā noteiktajiem uzdevumiem bija LCD sistēmas novērtējums saskaņā ar ESCB-CESR rekomendācijām.

Saskaņā ar ESCB-CESR rekomendācijām vērtspapīru norēķinu sistēmu operatoram jāveic pašnovērtējums par atbilstību tām rekomendācijām, kuras attiecas uz vērtspapīru norēķinu sistēmām – ESCB-CESR rekomendāciju I daļas I–XVII un XIX rekomendācijai.

LCD sistēma ir vienīgā Latvijā funkcionējošā vērtspapīru norēķinu sistēma. LCD ir nacionālais CVD, kas nodrošina dažādus ar vērtspapīriem saistītus pakalpojumus, t.sk. organizē biržā un ārpus biržas noslēgto darījumu vērtspapīru un naudas norēķinus. LCD sistēmu izmanto četru veidu dalībnieku grupas: 1) bankas, 2) ieguldījumu brokeru

---

¹ Ar 2011. gada 1. janvāri – Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestāde (ESMA).

sabiedrības un ieguldījumu pārvaldes sabiedrības, 3) emitenti, 4) dalībnieki ar īpašu statusu – Latvijas Republika, Latvijas Banka, regulētā tirgus operators *NASDAQ OMX Rīga* (tālāk tesktā – birža) un VAS "Privatizācijas aģentūra". LCD ir LCD sistēmas īpašnieks un operators.

No 2011. gada 1. jūlija līdz 2012. gada 27. augustam LCD veica LCD sistēmas pašnovērtējumu, piemērojot ESCB-CESR rekomendācijas un to 1. pielikumā doto metodoloģiju – "Novērtējuma metodoloģija vērtspapīru norēķinu sistēmām" –, sniedzot atbildes uz tajā ietvertajiem jautājumiem par katru rekomendāciju. Latvijas Banka organizēja un vadīja LCD sistēmas pašnovērtējuma sagatavošanas procesu. LCD sistēmas pašnovērtējums attiecas uz LCD un LCD sistēmu. LCD sistēmas pašnovērtējumā LCD izmantoja šādu novērtējuma skalu: "pilnīgi atbilst", "kopumā ievēro", "daļēji ievēro", "neievēro" un "nav attiecināma". Latvijas Banka sadarbojās ar Finanšu un kapitāla tirgus komisiju (tālāk tekstā – FKTK), kas atbilstoši savai kompetencei sniedza komentārus par LCD sistēmas pašnovērtējumu. LCD sistēmas pašnovērtējuma procesā LCD, FKTK un Latvijas Bankas darbinieki apsprieda visus ar katru rekomendāciju saistītos jautājumus. Latvijas Bankas pārskats veikts, balstoties uz LCD sistēmas pašnovērtējumā sniegtajām atbildēm un LCD sistēmas pašnovērtējuma laikā LCD un FKTK sniegto informāciju.

Saskaņā ar Latvijas Bankas politiku maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā Latvijas Banka konsultē institūcijas, kas nodrošina maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu darbību, par riskiem, kas saistīti ar norēķiniem, un par to normatīvo aktu pilnveidi, kuri saistīti ar sistēmu darbību. Saskaņā ar šo institūciju lūgumu Latvijas Banka var izteikt viedokli par attiecīgās sistēmas atbilstību attiecīgajiem pamatprincipiem vai rekomendācijām un citiem konkrētiem ar šīs sistēmas darbību vai attīstību saistītiem jautājumiem.

Latvijas Banka ir neatkarīga, īstenojot pārraudzības funkciju. Šis dokuments ietver Latvijas Bankas viedokli par LCD sistēmas pašnovērtējumu.

I rekomendācija. Normatīvā bāze

Attiecīgajās jurisdikcijās jābūt pamatotai, skaidrai un caurredzamai vērtspapīru norēķinu sistēmu, to savstarpējo saikņu vai sadarbispējīgu sistēmu normatīvajai bāzei.

1. vadlīnija. Tiesību aktiem, regulējumam, noteikumiem un procedūrām, kā arī standartizētiem līgumu nosacījumiem, kas regulē vērtspapīru norēķinu sistēmas, saiknes un sadarbispējīgas sistēmas, jābūt skaidriem, saprotamiem un pieejamiem dalībniekiem un sabiedrībai.

LCD pamatfunkcijas, tiesības un pienākumi noteikti Finanšu instrumentu tirgus likumā (tālāk tekstā – FITL). Specifiski noteikumi, kas regulē vērtspapīru norēķinu sistēmu darbības un nodrošinājuma jautājumus, noteikti likumā "Par norēķinu galīgumu maksājumu un finanšu instrumentu norēķinu sistēmās" (tālāk tekstā – Likums par norēķinu galīgumu) un Finanšu nodrošinājuma likumā (tālāk tekstā – Nodrošinājuma likums).

Noteikumi un procedūras, kas piemērojamas LCD sistēmai un tās dalībniekiem, noteiktas LCD noteikumos un publicētas LCD interneta vietnē www.lcd.lv. Dalības LCD sistēmā nosacījumi ir LCD noteikumu sastāvdaļa. Dalības kritēriji un dalības līguma paraugs publicēti LCD interneta vietnē.

Saikņu izveides ar citiem CVD regulējums noteikts FITL. Saikņu darbību nosaka divpusēji saikņu līgumi, kas noslēgti starp saistītajiem CVD. LCD interneta vietnē publicētas kārtības, kādās tiek veikti norēķini un izpildīti vērtspapīru notikumi ar saikņu CVD reģistrētajiem vērtspapīriem.

2. vadlīnija. Normatīvajai bāzei uzskatāmi jānodrošina augsts tiesiskās pārlicības līmenis par katru klīringa un norēķinu procesa aspektu, t.sk. spēkā esošas ieskaita un nodrošinājuma procedūras.

Latvijā izveidota skaidra normatīvā bāze vērtspapīru dematerializācijai un dematerializētu vērtspapīru pārvedumiem grāmatojuma ieraksta veidā. Komerclikums un LCD noteikumi nodrošina vērtspapīru dematerializācijas un dematerializētu vērtspapīru pārvedumu normatīvo bāzi LCD sistēmā grāmatojuma ieraksta veidā.

Likums par norēķinu galīgumu, Nodrošinājuma likums un LCD noteikumi nodrošina normatīvo bāzi un augstu pārlicības līmeni par katru norēķinu procesa aspektu. Ieskaits un LCD dalībnieku savstarpējo ķīlu procedūras ir daļa no LCD sistēmas noteikumiem, kas regulē norēķinu procedūras. Pirms grozījumu LCD noteikumos apstiprināšanas LCD konsultējas ar LCD sistēmas dalībniekiem.

3. vadlīnija. Noteikumos un līgumos noteiktajām procedūrām, kas attiecas uz vērtspapīru norēķinu sistēmas darbību un vērtspapīru īpašumtiesībām, jābūt spēkā un piemērojamām pat sistēmas dalībnieka, saiknes sistēmas vai sadarbspējīgas sistēmas dalībnieka, sistēmas operatora, kā arī saiknes sistēmas vai sadarbspējīgas sistēmas maksātnespējas gadījumā.

LCD noteikumos un līgumos noteiktās procedūras ir spēkā un piemērojamas tikai LCD dalībniekiem. Tās ir spēkā un piemērojamas arī LCD dalībnieka maksātnespējas gadījumā.

Saskaņā ar FITL, ja FKTK likumā noteiktajos gadījumos, t.sk. ieguldījumu brokeru sabiedrības vai kredītiestādes maksātnespējas gadījumā, ierobežo ieguldījumu brokeru sabiedrības vai kredītiestādes tiesības veikt finanšu instrumentu turēšanu, tai ir tiesības uzdot attiecīgajai ieguldījumu brokeru sabiedrībai vai kredītiestādei pārvest visus klientiem piederošos vērtspapīrus uz citu ieguldījumu brokeru sabiedrību vai kredītiestādi, kas nodrošina vērtspapīru turēšanu. Savukārt saskaņā ar LCD noteikumiem Nr. 1 "Par LCD dalībniekiem" pēc LCD pieprasījuma LCD dalībniekam ir pienākums nodot vērtspapīru uzskaiti LCD, ja tas nepieciešams LCD dalībnieka klientu interešu aizsardzībai vai attiecīgais LCD dalībnieks LCD noteiktajā termiņā nav nodevis vērtspapīru uzskaiti citam LCD dalībniekam.

Saikņu līgumi satur nosacījumu, kas piemērojams, ja saistītās sistēmas operators nevarēs pildīt savus pienākumus maksātnespējas dēļ. Tādā gadījumā LCD dalībnieku vērtspapīri tiks izņemti no saistītās sistēmas un maksātnespējīgās sistēmas operators nodrošinās saiknes līgumā noteiktos pakalpojumus līdz brīdim, kad visi vērtspapīru konti tiks slēgti.

Ja LCD nevarēs pildīt savus pienākumus maksātnespējas, likvidācijas vai citu iemeslu dēļ, LCD statuss saskaņā ar FITL tiks piešķirts citai komercsabiedrībai, piemērojot izsoles procedūru.

LCD sistēma ir noteikta par sistēmu saskaņā ar Likumu par norēķinu galīgumu. Neraugoties uz kāda no LCD sistēmas dalībnieka vai LCD sistēmas komponenta

maksātnešpēju, LCD sistēmai piemērojamie normatīvie akti un LCD sistēmas noteikumi nodrošina LCD sistēmas dalībniekiem un to klientiem augstu tiesisko skaidrību par sistēmā glabāto vērtspapīru piederību un tiesībām, par tiesību aktiem, kas piemērojami attiecībā uz līgumu un īpašumtiesību aspektiem, tiesībām izmantot sistēmā sniegto nodrošinājumu, īpašumtiesību pāreju un ar vērtspapīru norēķiniem saistīto maksājumu veikšanu un saņemšanu.

LCD ir divu līmeņu uzskaites sistēma, un LCD nodrošina, ka LCD dalībnieku īpašumā turētie vērtspapīri glabājas atsevišķi no LCD dalībnieku klientu turējumā esošajiem vērtspapīriem.

Saskaņā ar Likumu par norēķinu galīgumu un Nodrošinājuma likumu maksātnešpējas procedūras uzsākšana pret nodrošinājuma devēju neietekmēs sistēmā sniegto nodrošinājumu un nodrošinājuma ņēmējs to varēs izmantot nekavējoties. LCD sistēma neizsniedz aizdevumus pret nodrošinājumu.

LCD nav zināmi tādi gadījumi, kad tiesa lēmusi par aprakstītā normatīvā regulējuma nepiemērošanu attiecībā uz minētajām procedūrām vai aktivitātēm.

4. vadlīnija. Operatoriem jānosaka piemērojamā jurisdikcija katram klīringa un norēķinu procesa aspektam un pārrobežu sistēmās jārod risinājums jebkādiem tiesību aktu konfliktu aspektiem.

LCD noslēdzis līgumus un izveidojis divpusējās saiknes ar Igaunijas CVD *Eesti Väärtpaberikeskus AS* (tālāk tekstā – EVK) un Lietuvas CVD *Vertybinių popierių atsiskaitymo sistema* (tālāk tekstā – CSDL), kas dod iespēju LCD dalībniekiem turēt kontā un pārvest saskaņā ar Igaunijas vai Lietuvas tiesību aktiem emitētus vērtspapīrus.

LCD izveidojis arī vienpusējas saiknes ar diviem starptautiskajiem CVD – *Euroclear Bank* (sadarbība pārtraukta 2011. gada 2. pusgadā) un *Clearstream Banking SA Luxembourg* (tālāk tekstā – CBL), kas dod iespēju LCD dalībniekiem turēt un veikt norēķinus ar šajos depozitārijos reģistrētajiem vērtspapīriem. 2012. gada 2. pusgadā LCD noslēdza līgumu par saikni ar Polijas CVD *Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.*

Pirms saiknes izveides LCD vienojas ar attiecīgo depozitāriju par piemērojamo jurisdikciju un saņem attiecīgās valsts juristu atzinumu, ar kuru apliecinā, ka pārrobežu sistēmās nav tiesību aktu konfliktu.

LCD sistēmā pārrobežu dalība caur saiknēm nav nozīmīga.

5. vadlīnija. Visiem CVD, kuru darbību regulē Eiropas Ekonomikas zonas (tālāk tekstā – EEZ) dalībvalstu tiesību akti, jāpiesakās, lai to vērtspapīru norēķinu sistēmas tiktu paziņotas saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 1998. gada 19. maija Direktīvu 98/26/EK par norēķinu galīgumu maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmās (tālāk tekstā – Direktīva par norēķinu galīgumu). Atbildīgajām iestādēm jānosaka un jāpaziņo sistēmas, kuras atbilst Direktīvas par norēķinu galīgumu kritērijiem.

LCD sistēma paziņota saskaņā ar Direktīvas par norēķinu galīgumu prasībām.

6. vadlīnija. Ar mērķi mazināt sistēmisko risku attiecīgajām valsts iestādēm jāatbalsta noteikumu saskaņošana, lai mazinātu jebkādas neatbilstības, kas izriet no dažāda nacionālā normatīvā regulējuma.

LCD noteikumi (arī grozījumi tajos), kas regulē LCD sistēmas darbību, pirms apstiprināšanas LCD valdē tiek nosūtīti FKTK viedokļa sniegšanai. FKTK saskaņā ar FITL noteikto izvērtē LCD noteikumu vai to grozījumu projekta atbilstību normatīvo aktu prasībām un LCD funkciju sekmīgai izpildei un 30 dienu laikā no noteikumu projekta iesniegšanas sagatavo par to atzinumu. LCD ar FKTK saskaņo arī procedūras, kas reglamentē LCD funkciju izpildi.

Latvijas Republika, ieviešot Eiropas Savienības (tālāk tekstā – ES) direktīvas, nodrošina saskaņošanas veicināšanu ES līmenī.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām. Vienlaikus Latvijas Banka iesaka LCD sistēmai, lai nodrošinātu skaidrāku informāciju par procedūru, kas piemērojama LCD dalībnieku savstarpējām ķīlām LCD sistēmā, papildināt LCD noteikumus Nr. 9 "Par finanšu instrumentu ieķīlāšanu" ar informāciju par iespējamām operācijām ar ieķīlātajiem finanšu instrumentiem gadījumā, ja ķīlas līgums netiek izpildīts.

II rekomendācija. Darījumu apstiprināšana un norēķinu saskaņošana

Darījumi starp tiešajiem tirgus dalībniekiem jāapstiprina iespējami ātri pēc darījuma veikšanas, bet ne vēlāk kā darījuma datumā (*trade date*; tālāk tekstā – T; T + 0). Ja nepieciešams apstiprināt netiešo tirgus dalībnieku (piemēram, institucionālo investoru) darījumus, tas jāizdara iespējami ātri pēc darījuma veikšanas, vēlams T + 0 dienā, bet ne vēlāk kā T + 1 dienā.

Pārveduma uzdevumi jāsaņem iespējami ātri, un norēķinu ciklu, kas pārsniedz T + 0 dienu, saskaņošana jāveic ne vēlāk kā dienu pirms noteiktā norēķinu datuma.

1. vadlīnija. Darījumi starp tiešajiem tirgus dalībniekiem jāapstiprina iespējami ātri pēc darījuma veikšanas, bet ne vēlāk kā darījuma datumā.

LCD sistēmas dalībnieki darījuma apstiprinājumus iegūst pirms darījuma ievades biržas tirdzniecības sistēmā, tāpēc šīs rekomendācijas izpratnē visi LCD sistēmas darījumi tiek apstiprināti pirms darījuma veikšanas. Lielākā daļa (aptuveni 90%) darījumu tiek iesūtīti LCD sistēmā ar statusu "apstiprināts", bet nelielai daļai darījumu nepieciešams papildu apstiprinājums, kas pēc būtības ir attiecīgā LCD sistēmas dalībnieka piekrišana veikt norēķinus, un tas nepieciešams īpašos LCD noteikumos minētos gadījumos. Šādā gadījumā darījuma datumā pēc pārveduma uzdevumu saņemšanas no biržas LCD nekavējoties pārbauda un novērtē, vai darījumiem, kuriem iesniegti pārveduma uzdevumi, nepieciešams LCD dalībnieka, kas saskaņā ar pārveduma uzdevumā norādīto nodrošina attiecīgās transakcijas norēķinu, apstiprinājums "piekrišana veikt norēķinus". Ja apstiprinājums nepieciešams, LCD nekavējoties nosūta apstiprinājuma pieprasījumu attiecīgajam LCD dalībniekam, norādot nepieciešamo apstiprinājuma veidu.

Vairāk nekā 99.99% ārpusbiržas vērtspapīru piegādes pret samaksu (*delivery versus payment*; tālāk tekstā – DVP) darījumu LCD sistēmā tiek iesniegti ar statusu

"apstiprināts". Problēmas, ja tādas rodas, tiek paziņotas attiecīgajām pusēm nekavējoties.

2. vadlīnija. Ja nepieciešams apstiprināt netiešo tirgus dalībnieku (piemēram, institucionālo investoru) darījumus, tas jāizdara iespējami ātri pēc darījuma veikšanas, vēlams $T + 0$ dienā, bet ne vēlāk kā $T + 1$ dienā.

LCD sistēmā nav netiešo dalībnieku, tāpēc vadlīnija nav attiecināma uz LCD sistēmu.

3. vadlīnija. Pārveduma uzdevumi jāsaņemo iespējami ātri, un norēķinu ciklim, kas pārsniedz $T + 0$ dienu, saskaņošana jāveic ne vēlāk kā dienu pirms konkrētā norēķinu datuma. Tas nav attiecināms uz vienkāršajiem (beznaudas) pārvedumiem (free-of-payment; tālāk tekstā – FOP) sistēmās, kurās saskaņošana nav nepieciešama.

Visi pārveduma uzdevumi, kurus LCD sistēma saņem no biržas, tiek iesūtīti kā saskaņoti pārveduma uzdevumi T dienā atbilstoši procedūrai, kas noteikta līgumā starp LCD un biržu. LCD izpilda DVP norēķinus, pamatojoties uz saņemtajiem pārveduma uzdevumiem. Tikai ārpusbiržas pārveduma uzdevumi ar norēķinu ciklu, kas ilgāks par $T + 0$, var tikt saskaņoti norēķinu datumā. Ārpusbiržas pārveduma uzdevumi tiek saskaņoti nekavējoties, līdzko pārdevējs un pircējs tos iesūtījis LCD sistēmā.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

III rekomendācija. Norēķinu cikli un darba laiks

Visos vērtspapīru tirgos jāievieš regulāros intervālos veicams norēķins. Galīgais norēķins jāveic ne vēlāk kā $T + 3$ dienā. Jānovērtē to ES mēroga norēķinu ciklu ieguvumi un izmaksas, kas īsāki par $T + 3$ dienām.

CVD darba laikam un darbadienām jābūt vismaz vienādām ar attiecīgās maksājumu sistēmas darba laiku (tam jāstrādā vismaz TARGET2 darba laikā euro izteiktu darījumu veikšanai).

1. vadlīnija. Norēķins jāveic ne vēlāk kā $T + 3$ dienā. Lai nodrošinātu efektīvāku ES tirgu, jāapsver tālāka norēķinu ciklu saskaņošana un saīsināšana. Jebkādam šāda veida ciklu saīsināšanai jābalstās uz izmaksu un guvumu analīzi un jāņem vērā attiecīgais tirgus un vērtspapīri.

LCD atbalsta tādu norēķinu ciklu, kādu nosaka attiecīgā vērtspapīra vai darījuma veida tirgus, t.i., pašreizējais standarts norēķiniem par automatiskajiem biržas darījumiem ir $T + 3$. LCD veic parāda vērtspapīru norēķinus īsākā norēķinu ciklā, t.i., $T + 1$ vai $T + 2$. Biržā reģistrēto darījumu pārveduma uzdevumi, kuru norēķinu periods ir ilgāks par $T + 3$, pielīdzināmi ārpusbiržas darījumiem, jo par darījuma detaļām tirgus dalībnieki vienojas ārpus biržas. Ja birža pārveduma uzdevumā nav norādījusi citu norēķinu periodu, DVP norēķini atbilstoši neto pozīcijām tiek izpildīti ar norēķinu periodu $T + 3$.

2. vadlīnija. Vērtspapīru norēķinu sistēmu operatoriem jāuzrauga un jānovērtē norēķinu neizpildes biežums, ilgums un apjoms.

LCD veic norēķinu neizpildes gadījumu uzraudzību un novērtē to biežumu, ilgumu un apjomu. LCD sistēmā vairāk nekā 99.99% darījumu gan skaita, gan apjoma ziņā tiek izpildīti plānotajā norēķinu datumā. 99.99% norēķinu datumā neizpildīto darījumu tiek izpildīti vienas vai divu darbadienu laikā no neizpildes datuma.

3. vadlīnija. CVD darbadienu kalendāram un darba laikam jābūt saskaņotam ar maksājumu sistēmas, kurā CVD veic naudas norēķinus, darba laiku (tiem jāstrādā vismaz TARGET2 darba laikā euro izteiktu darījumu veikšanai). Jābūt darbības plānam, kas dod iespēju pagarināt darba laiku ārkārtas apstākļos un nodrošināt drošus un pabeigtus norēķinus.

LCD sistēmas darba laiks ir no plkst. 8.30 līdz plkst. 18.00. LCD sistēmas darba kalendārs un darba laiks pilnībā sakrīt ar Latvijas Bankas starpbanku automatizētās maksājumu sistēmas (tālāk tekstā – Latvijas Bankas maksājumu sistēma) darba laiku.

Neto norēķinu cikla galīgais norēķins normālos apstākļos tiek pabeigts plkst. 13.00.

LCD paredz papildu neto norēķinu ciklu ārkārtas gadījumiem. Ārkārtas apstākļu gadījumā LCD pēc nepieciešamības un atbilstoši katrai situācijai pagarina darba laiku. Reālā laika bruto norēķini pieejami līdz pat Latvijas Bankas maksājumu sistēmas dienas slēgšanai.

LCD sistēmā FOP pārvedumus iespējams veikt līdz pat LCD sistēmas dienas slēgšanai, ja pārveduma uzdevums un saņemšanas apstiprinājums iesniegts līdz plkst. 18.00 norēķinu datumā.

DVP norēķini tiek nodrošināti Latvijas Bankas maksājumu sistēmas darba laikā. LCD valde var pieņemt lēmumu par sistēmas darbību, kad Latvijas Bankas maksājumu sistēma ir slēgta. Tādā gadījumā LCD dalībniekiem pieejami tikai FOP norēķini un DVP norēķini, izmantojot kredītiestāžu naudas līdzekļus. Dienās, kad Latvijas Bankas maksājumu sistēma ir slēgta, ES pārrobežu sistēmām pieejami tikai FOP un DVP pārvedumi, izmantojot kredītiestāžu naudas līdzekļus.

Kad LCD sistēma ir slēgta, bet pārrobežu sistēmas – atvērtas, pārveduma uzdevumi tiek ievadīti un apstrādāti LCD sistēmā nākamajā LCD darbadienā.

Kad LCD sistēma ir slēgta, pārveduma uzdevumus nevar ievadīt un apstrādāt LCD sistēmā.

4. vadlīnija. Sistēmai jāanalizē neizpildīto pārveduma uzdevumu rādītāji un jāveic darbības, lai mazinātu šos rādītājus un ar darījumu neizpildi saistītos riskus.

Biržas regulējums veicina darījuma puses veikt norēķinus līgumā norādītajā norēķinu datumā. Birža piemēro dažādus sodus par biržas darījumu norēķinu saistību neizpildi, piemēram, brīdinājuma izteikšanu un naudas sodu.

LCD nepiemēro soda sankcijas par darījumu neizpildi.

Risku mazināšanai birža piedāvā garantiju fondu, kura izmantošana integrēta norēķinu procedūrā. LCD sistēma neparedz neizpildīto pārveduma uzdevumu novērtēšanu un izpildi par tirgus cenu, bet birža var pieņemt lēmumu atkarībā no konkrētā gadījuma un to īstenot. Birža var pieņemt lēmumu arī par neizpildīto pārveduma uzdevumu izpildi

par tirgus cenu noteiktu dienu laikā. LCD uzrauga norēķinu procesu un informē biržu par plānotajā norēķinu datumā neizpildītajiem pārveduma uzdevumiem.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām. Vienlaikus, ņemot vērā, ka LCD piedāvā biržā slēgtajiem tiešajiem darījumiem iespējamo norēķinu ciklu no $T + 0$ līdz $T + 40$, Latvijas Banka iesaka LCD pārskatīt norēķinu procedūru darījumiem, kuru norēķinu cikls pārsniedz $T + 3$, lai norēķiniem nepieciešamā vērtspapīru daudzuma nenodrošināšanas gadījumā neietekmētu kārtējās norēķinu dienas nepārtrauktās tirdzniecības darījumu norēķinus (piemēram, piešķirt zemāku prioritāti, atlasot norēķinu uzdevumus, par kuriem iespējams izpildīt norēķinus, vai piemērot citu metodi).

IV rekomendācija. Centrālie darījumu starpnieki (CDS)

Jānovērtē CDS izveides ieguvumi un izmaksas. Ja CDS ieviests vai ja ieviestas garantiju procedūras, tās attiecīgi jāvērtē atbilstoši ESCB-CESR rekomendācijām CDS vai atbilstoši Starptautisko norēķinu bankas Maksājumu un norēķinu komitejas un Starptautiskās Vērtspapīru komisiju organizācijas (CPSS-IOSCO) garantiju procedūru kontrollapai.

1. vadlīnija. Ja nav CDS, rūpīgi jāizvērtē CDS ieviešanas izmaksas un guvumi. Ja ieviesta garantiju procedūra, jāveic tās pārveidošanas par CDS izmaksu un guvumu analīze.

Latvijas vērtspapīru tirgū nav izveidots CDS.

Birža nodrošina garantiju fonda uzturēšanu, kas izmantojams tikai gadījumā, ja biržas dalībniekam pietrūkst naudas līdzekļu biržā veikto darījumu norēķiniem.

Garantiju fondam nav juridiskas personas statusa. Garantiju fondā iemaksātos līdzekļus var izmantot tikai pārveduma uzdevumu izpildes nodrošināšanai. Garantiju fonds piemērojams visiem regulētā tirgus dalībniekiem un tikai nepārtrauktās tirdzniecības darījumu pārveduma uzdevumu nodrošināšanai. Regulētā tirgus dalībniekiem ir pienākums kļūt par garantiju fonda dalībnieku saskaņā ar biržas procedūru. Dalība garantiju fondā nozīmē dalībnieka noteiktas naudas summas iemaksu biržas norādītajā kontā saskaņā ar biržas procedūru.

LCD un birža rūpīgi apsvērušas CDS izveides izmaksas un guvumus un secinājušas, ka CDS izveides izmaksas pārsniegs Latvijas vērtspapīru tirgus guvumus.

2. vadlīnija. Garantiju procedūrām, kas pēc nozīmīguma, funkcijām un risku pārvaldīšanas procedūrām līdzvērtīgas CDS, jābūt novērtētām saskaņā ar ESCB-CESR rekomendācijām CDS, bet pārējām garantiju procedūrām jābūt novērtētām saskaņā ar CPSS-IOSCO garantiju procedūru kontrollapu.

Biržas garantiju fonds nav vērtēts saskaņā ar CPSS-IOSCO garantiju procedūru kontrollapu.

LCD vērtējums: daļēji ievēro.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD veicis visas nepieciešamās darbības, kas ir LCD kompetencē, lai nodrošinātu pilnīgu atbilstību šīs rekomendācijas

prasībām, tomēr, lai nodrošinātu pilnīgu atbilstību, atbildīgajām iestādēm (Latvijā – FKTK) būtu jāveic biržas garantiju fonda, ko LCD sistēmas dalībnieki izmanto savstarpējā kredītriska mazināšanai, novērtējums saskaņā ar CPSS-IOSCO garantiju procedūru kontrollapu. Tādējādi rekomendācijas kopējais novērtējums ir "**daļēji ievēro**". Latvijas Banka lūgs FKTK informēt par tās iespējām veikt šādu novērtējumu.

V rekomendācija. Vērtspapīru aizdošana

Vērtspapīru aizdošana un aizņemšanās (vai repo līgumi un citi ekonomiski līdzvērtīgi instrumenti) jāatbalsta kā metode, ar kuru novērš norēķinu kļūmes un veicina vērtspapīru norēķinu. Jāatceļ ierobežojumi, kas kavē vērtspapīru aizdošanas praksi šādam mērķim. Vērtspapīru aizdošanas kārtībai jābūt stabilai, drošai un efektīvai.

1. vadlīnija. Atbildīgajām valsts pārvaldes iestādēm jānovērš jebkādi ierobežojumi (piemēram, tiesiskie, nodokļu un uzskaites) vērtspapīru aizdošanas procedūru pastāvēšanai un attīstībai.

Latvijas Republikas tiesību aktos nav noteikti ierobežojumi centralizētu vērtspapīru aizdošanas un aizņemšanās procedūru attīstībai.

2. vadlīnija. Vērtspapīru aizņemšanās un aizdošana atbalstāma kā vērtspapīru norēķinu veicināšanas un norēķinu neizpildes samazināšanas metodes. Ja šādas procedūras ieviestas, tām jāapmierina attiecīgā tirgus prasības, lai mazinātu norēķinu neizpildi. Vērtspapīru aizdošanas pakalpojumi saistībā ar vērtspapīru norēķinu procesu var tikt organizēti divpusēji vai arī kā centralizēta iespēja.

LCD nav centralizētas automātiskās vērtspapīru aizņemšanās un aizdošanas sistēmas. LCD dalībnieki LCD sistēmā var veikt savstarpējus ārpusbiržas vērtspapīru aizdošanas un aizņemšanās darījumus. Šāda veida iespēja izveidota pēc LCD dalībnieku iniciatīvas. 1998. gadā LCD bija ieviesis centralizētu vērtspapīru aizdošanas un aizņemšanās programmu, tomēr vēlāk tā tika slēgta, jo dalībnieki šo programmu neizmantoja.

Dalībnieku aizdošanas un aizņemšanās darījumiem LCD sistēmā nav noteikti ierobežojumi ne attiecībā uz dalībniekiem, ne attiecībā uz vērtspapīriem. LCD sistēmas dalībnieku savstarpējās vērtspapīru aizdošanas procedūras mazina darījumu neizpildi LCD sistēmā, jo neizpildīto pārvedumu rādītājs ir zems. LCD nodrošina vērtspapīru aizdošanas pārveduma uzdevumu tehniskos norēķinus.

3. vadlīnija. Centralizēta vērtspapīru aizdošanas iespēja var būt efektīvs mehānisms norēķinu neizpildes mazināšanā. Tomēr tirgos, kuros ir zems neizpildīto darījumu skaits, centralizēta vērtspapīru aizdošanas procedūra var nebūt attaisnojama no izmaksu un guvumu viedokļa.

LCD sadarbībā ar citu Baltijas valstu CVD pēdējos gados veicis automātiskās vērtspapīru aizņemšanās un aizdošanas procedūras ieviešanas izmaksu un guvumu analīzi. Analīze pierādījusi, ka no izmaksu un guvumu viedokļa tās ieviešana neattaisnojas.

4. vadlīnija. Uzraugiem un pārraugiem jābūt politikai un procedūrām, lai nodrošinātu, ka uzraugāmie un pārraugāmie subjekti atbilstoši pārvalda riskus, kas izriet no aizdošanas aktivitātēm.

FKTK tirgus dalībnieku uzraudzības kompetences ietvaros veic LCD risku, t.sk. vērtspapīru aizdošanas un aizņemšanās risku, pārvaldīšanas aktivitāšu izskatīšanu. FKTK ir apstiprināta uzraudzības politika. Vērtspapīru aizdošanas un aizņemšanās aktivitātes ir FKTK uzraudzības ietvarā, jo LCD dalībnieki ir FKTK regulējuma subjekti. Ja neregulētas institūcijas kļūs aktīvas vērtspapīru aizdošanas un aizņemšanās jomā, FKTK apsvērs iespēju paplašināt uzraudzības ietvara piemērojamību. Latvijas Banka veic vērtspapīru norēķinu sistēmu pārraudzību saskaņā ar Latvijas Bankas politiku maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu jomā un katras konkrētās sistēmas pārraudzību, lai palīdzētu tās dalībniekiem un institūcijām, kas nodrošina sistēmu darbību, apzināties potenciālos ar sistēmu saistītos riskus un pārzināt šo risku ierobežošanas veidus.

5. vadlīnija. Lai nodrošinātu finansiālo integritāti, vērtspapīru aizdošanas un aizņemšanās pakalpojumu nodrošinātājam jāpiemēro pienācīgas risku pārvaldīšanas un mazināšanas procedūras saskaņā ar IX rekomendācijā noteiktajām prasībām.

LCD nenodrošina centralizētu vērtspapīru aizdošanu, tāpēc vadlīnija nav attiecināma uz LCD sistēmu.

6. vadlīnija. Institūcijām, kas nodrošina vērtspapīru aizdošanu vērtspapīru norēķiniem, jābūt aizliegumam veidot debeta bilances vai emitēt vērtspapīrus. Klientu aktīvu izmantošanu var veikt tikai ar klientu skaidri izteiktu piekrišanu (sk. arī XII rekomendācijas 5. un 6. vadlīniju).

Atbilstoši LCD noteikumiem debeta bilances kontos ir stingri aizliegtas, un klientu aktīvus drīkst izmantot tikai ar to skaidri izteiktu piekrišanu, kas apstiprināta ar klienta iesniegtiem dokumentiem.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

VI rekomendācija. CVD

Vērtspapīriem jābūt imobilizētiem vai dematerializētiem, un tie jāpārved dematerializētā veidā uz CVD iespējami lielākā apjomā. Lai nodrošinātu vērtspapīru emisijas integritāti un ieguldītāju intereses, CVD jāpanāk, ka vērtspapīru emisija, turēšana un pārvešana tiek veikta atbilstoši un pareizi.

1. vadlīnija. CVD iespējami lielākā apjomā jāievieš imobilizācija vai dematerializācija un pārvedumi grāmatvedības ieraksta veidā.

Visi LCD sistēmā apstrādātie vērtspapīri ir dematerializēti. LCD uzskaites sistēmā vērtspapīri tiek glabāti grāmatvedības ieraksta veidā vērtspapīru kontos. Ja emitents emitējis sertifikātus papīra formā, LCD veic sertifikātu imobilizāciju, pirms tie tiek reģistrēti LCD.

2. vadlīnija. CVD vai institūcijā, kas veic CVD funkcijas, emitētu vērtspapīru reģistrācijai un grāmatojumiem jābūt veiktiem saskaņā ar vispārpieņemto uzskaites praksi un pārvedumu izsekojamību no pārveduma iniciatora līdz saņēmējam.

LCD sistēmā vērtspapīru reģistrācija un pārvedumi tiek veikti stingrā uzskaites kārtībā, kas atbilst vispārpieņemtajai uzskaites praksei un nodrošina pārvedumu izsekojamību no pārveduma iniciatora līdz saņēmējam. LCD noteikumi Nr. 3 "Par finanšu instrumentu uzskaiti" nosaka uzskaites procedūru LCD. Šie noteikumi izstrādāti saskaņā ar FITL.

Saskaņā ar LCD noteikumiem LCD un LCD dalībnieki veic LCD grāmatoto vērtspapīru uzskaiti divos uzskaites līmeņos. LCD veic emisijas kontu, LCD dalībnieku korespondentkontu un dalībnieku kontu, kas atvērti LCD, pārvaldīšanu. LCD dalībnieki veic savu korespondentkontu, kas atvērti LCD sistēmā, un savu klientu vērtspapīru kontu pārvaldīšanu.

LCD veic nepārtrauktu LCD un LCD dalībnieku kontu bilanču saskaņošanu. LCD aktivitātēs iesaistītajām institūcijām ir pietiekami labs sadarbības līmenis, lai nodrošinātu gan emitentu, gan investoru tiesības.

LCD atver emisijas kontus LCD dalībniekiem emitenta statusā un korespondentkontus – dalībniekiem. Saskaņā ar LCD noteikumiem LCD atver atsevišķu emisijas kontu visam aizvietojamam vērtspapīru kopumam un atsevišķu korespondentkontu visam aizvietojamam vērtspapīru kopumam, kas atrodas LCD dalībnieka uzskaitē.

LCD dalībniekiem jebkādi pārvedumi, kas rada vai maina īpašumtiesības uz vērtspapīriem, jāveic grāmatvedības ieraksta veidā klienta kontā ar to pašu grāmatojuma datumu, kas reģistrēts attiecīgā dalībnieka korespondentkontā LCD.

Saskaņā ar FITL, lai nodrošinātu, ka LCD funkcijas tiek pildītas un visa nepieciešamā informācija – pareizi uzglabāta, LCD izstrādājis tā darbības nepārtrauktības plānu.

LCD sistēmā FOP un DVP pārveduma uzdevumu norēķini un reģistrācija kontos tiek veikta bez kavēšanās. Saskaņā ar DVP principu norēķins notiek vienlaikus ar reģistrāciju LCD sistēmā.

3. vadlīnija. Tā kā CVD unikālā veidā kombinē galīgā norēķina nodrošināšanu ar īpašumtiesību maiņas reģistrēšanu, kas izriet no vērtspapīru pārveduma uzdevumiem,

tiem pēc iespējas lielākā mērā jāizvairās no kredīta un likviditātes riska. CVD jāmazina ar to aktivitātēm saistītie riski saskaņā ar prasībām, kas izteiktas šajās rekomendācijās. Turklāt riski, kas rodas, nodrošinot CDS pakalpojumus, ir atšķirīgi no tiem riskiem, kas rodas, nodrošinot CVD pakalpojumus, tāpēc tiem CVD, kas nodrošina CDS pakalpojumus, jāpiemēro augsta līmeņa riska pārvaldīšanas procedūras, kas prasa CDS pakalpojumu nodalīšanu atsevišķā juridiskā institūcijā.

Saskaņā ar piemērojamiem tiesību aktiem LCD nav aizliegts iesaistīties aktivitātēs, kas pakļautas kredīta un likviditātes riskam.

Ņemot vērā LCD praksi un risku pārvaldīšanas politiku, LCD konstatējis kredīta un likviditātes riskus attiecībā uz naudas pārvedumiem, kas saistīti ar vērtspapīru notikumiem. Saskaņā ar LCD noteikumiem emitentam ir pienākums pārvest dividendes, kuponus, dzēšanas maksājumus un citas naudas summas uz LCD kontu līdz plkst. 11.00 samaksas datumā, bet daži emitenti praksē ar vērtspapīru notikumiem saistītās naudas summas LCD kontā iemaksā agrāk – dažas dienas pirms samaksas datuma.

2011. gadā 3.2% (13 milj. latu) no visas izmaksājamās summas latos un 75% (54.0 milj. latu) no visas izmaksājamās summas ārvalstu valūtās tika pārskaitīti uz LCD kontu pirms samaksas datuma.

LCD plāno veikt grozījumus LCD noteikumos, nosakot, ka izmaksājamās naudas summas ieskaitāmas LCD kontā samaksas datumā. LCD ieviestas piemērotas risku pārvaldīšanas procedūras. LCD speciālisti regulāri veic risku pārvaldīšanas procedūru pārskatīšanu.

LCD nepiedāvā CDS pakalpojumus.

LCD ieviestas darbības nepārtrauktības procedūras visiem pamatpakalpojumiem, un tās tiek regulāri testētas, iesaistot LCD dalībniekus. LCD izmantotajām informācijas tehnoloģiju platformām ir augsta drošības pakāpe, un tās darbojas uz diviem sinhroniem un viena asinhrona datu centra. Darbības nepārtrauktības plāns paredz iespēju ātri atjaunot darbību no rezerves darbavietas, kas izvietota citā pilsētas daļā drošā attālumā, bet lai būtu iespēja ātri nodrošināt nepārtrauktu pamatdarbības pakalpojumu sniegšanu.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām. Vienlaikus Latvijas Banka iesaka LCD pārskatīt visus ar vērtspapīriem saistītos naudas norēķinus, kurus LCD veic, izmantojot savu naudas kontu, un pēc iespējas tos organizēt, neuzņemoties kredīta un likviditātes risku (piemēram, ja tie apķīlāti naudas līdzekļu norēķinu aģenta atvērtajā LCD kontā vai uz tiem tiek vērsta piedziņa, tas var radīt likviditātes risku darījuma izpildei tajā pašā dienā; LCD izmantotā norēķinu aģenta maksātnespēja var radīt kredītrisku LCD un LCD nespēju pildīt saistības), samazinot iespēju šādiem līdzekļiem glabāties LCD kontā.

VII rekomendācija. DVP

Jānovērš pamatsummas risks, saistot vērtspapīru pārvedumus ar naudas līdzekļu pārvedumiem tādējādi, lai nodrošinātu DVP.

1. vadlīnija. Tehniskajam, normatīvajam un līgumiskajam ietvaram jānodrošina DVP.

LCD tehniskais, normatīvais un līgumiskais ietvars nodrošina, ka vērtspapīru piegāde notiek tikai tad, ja maksājums saņemts. Saskaņā ar LCD noteikumiem un praksi vērtspapīru norēķins tiek veikts tikai un vienīgi tad, kad veikts saistītais naudas norēķins. LCD sistēma pārbauda vērtspapīru pieejamību pirms naudas norēķinu veikšanas Latvijas Bankā. Maksājuma uzdevumus Latvijas Bankai nosūta tikai un vienīgi LCD, kad vērtspapīru pozīcijas bloķētas pārdevēja kontā. Ja nav nodrošināts pietiekams naudas un vērtspapīru daudzums dalībnieku kontos, pārvedumu izpilde nenotiek. Ja naudas un vērtspapīru daudzums dalībnieku kontos ir pietiekams, tiek veikts vienlaicīgs naudas un vērtspapīru norēķins.

Saskaņā ar Starptautisko norēķinu bankas noteiktajiem DVP norēķinu modeļiem LCD nodrošina DVP norēķinus saskaņā ar 1. modeli (pēc bruto principa) un 3. modeli (pēc neto principa).

Veicot biržas pārveduma uzdevumu norēķinus, LCD aprēķina vērtspapīru neto pozīcijas, bet norēķinu kontos veic pēc bruto principa.

2. vadlīnija. CVD tiešo dalībnieku visu ar naudas norēķiniem saistīto vērtspapīru pārveduma uzdevumu norēķini jāveic, izmantojot DVP principu.

LCD dalībnieku visu ar naudas norēķiniem saistīto vērtspapīru pārveduma uzdevumu norēķini tiek veikti, izmantojot DVP principu.

3. vadlīnija. Pēc iespējas jāsamazina laiks no vērtspapīru bloķēšanas un/vai naudas maksājuma līdz brīdim, kad norēķins kļūst galīgs.

LCD sistēma nodrošina DVP norēķinus latos, izmantojot centrālās bankas naudas līdzekļus, nodrošinot vienlaicīgus un neatsaucamus maksājuma un vērtspapīru pārveduma uzdevumu norēķinus. Īpašumtiesības uz vērtspapīriem tiek pārvestas brīdī, līdzko saņemts Latvijas Bankas apstiprinājums par maksājuma izpildi un LCD veicis vērtspapīru pārveduma uzdevuma norēķinus. Vidēji maksimālais laiks starp naudas un vērtspapīru galīgo norēķinu ir 5–10 minūtes. Maksimālais laiks no vērtspapīru bloķēšanas līdz brīdim, kad pārveduma uzdevumu norēķins ir galīgs, nepārsniedz stundu.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

VIII rekomendācija. Norēķinu galīguma laika noteikšana

Dienas ietvaros veikto norēķinu galīgums jānodrošina, veicot apstrādi reālajā laikā un/vai pakešapstrādi, lai tādējādi samazinātu riskus un ļautu efektīvi veikt norēķinu starp sistēmām.

1. vadlīnija. Norēķinu galīguma brīdim jābūt skaidri noteiktam sistēmu noteikumos, un tiem jāparedz, ka pārveduma uzdevumiem un vērtspapīru un naudas piegādēm jābūt neatsaucamām, izpildāmām un atbalstītām ar juridisko ietvaru.

LCD sistēma paredz iespēju veikt vērtspapīru DVP un FOP pārvedumus, nodrošinot to norēķinu galīgumu norēķinu dienā. LCD sistēmas noteikumos skaidri noteikts pārveduma uzdevumu neatsaucamības un norēķinu galīguma brīdis. Juridiskais ietvars, kas piemērojams LCD sistēmai un tās saiknēm, nodrošina norēķinu galīguma prasību ievērošanu. Attiecīgās kompetentās iestādes saskaņā ar Direktīvu par norēķinu galīgumu ir paziņojušas LCD sistēmu un tās saikņu vērtspapīru norēķinu sistēmām – EVK, CSDL un CBL – par norēķinu galīgumu.

2. vadlīnija. Norēķinu galīgums jānodrošina reālajā laikā un/vai ar vairāku pakešu apstrādi norēķinu dienā. Kad tiek izmantota vairāku pakešu apstrāde, jābūt nodrošinātam pietiekamam pakešu skaitam, kas sadalītas laika intervālos apstrādei norēķinu dienas laikā tā, lai nodrošinātu ES sistēmu sadarbību un dotu iespēju vērtspapīru saņēmējam izmantot vērtspapīrus, kas pārvesti, izmantojot saiknes, tajā pašā norēķinu dienā.

LCD sistēma nodrošina gan reālā laika norēķinus, gan pakešu norēķinus (tikai biržas darījumiem).

DVP pārveduma uzdevumi atbilstoši neto pozīcijām tiek apstrādāti vienu reizi norēķinu dienas laikā plkst. 12.00, ja saskaņā ar LCD aprēķinātajām neto pozīcijām nodrošināta nepieciešamā naudas summa un vērtspapīri. Ja nepieciešamā naudas summa dalībnieku kontos netiek nodrošināta, LCD paketi apstrādā papildu norēķinu ciklā no plkst. 13.30 līdz plkst. 14.30.

Pārveduma uzdevumu apstrādes laiks saskaņots ar Latvijas Bankas maksājumu sistēmas darba laiku. Tas dod iespēju dalībniekiem reaģēt līdz norēķinu dienas beigām.

3. vadlīnija. Vērtspapīru norēķinu sistēmai un tās dalībniekiem pārveduma uzdevumi jāizpilda bez kavēšanās, līdzko pieejami vērtspapīri un nauda.

LCD sistēma izpilda pārveduma uzdevumus nekavējoties, līdzko pienācis norēķinu datums un saņemti nepieciešamie apstiprinājumi, ja tādi bijuši nepieciešami. To, ka LCD sistēmā nav sastrēgumu, veicina apstākļi, ka norēķinu uzdevumi tiek izpildīti reālā laika režīmā un neto norēķini tiek veikti paketē, problēmu gadījumā paredzot papildu paketi. Papildus minētajam, lai veicinātu norēķinus, LCD un birža piedāvā garantiju fonda procedūras ar mērķi mazināt risku, ka dalībnieka pārveduma uzdevumu norēķins netiks izpildīts naudas nepietiekamības dēļ. LCD piedāvā iespēju pārveidot neto pārveduma uzdevumus par bruto pārveduma uzdevumiem, mazinot ar nepiegādāto vērtspapīru saistīto pārveduma uzdevumu neizpildi un novēršot rindu veidošanos. LCD sistēma neparedz īpašus agrīnu norēķinu veicināšanas pasākumus, piemēram, atlaides dalībniekiem par agrīnu norēķinu. Paketes apstrāde tiek pabeigta līdz plkst. 13.00. Saskaņā ar LCD noteikumiem LCD dalībniekam ir pienākums jebkuras operācijas, kas rada vai maina tiesības uz finanšu instrumentiem, grāmatot sava klienta finanšu instrumentu kontā pie LCD dalībnieka ar to pašu grāmatojuma datumu, kurā operācija grāmatota LCD.

4. vadlīnija. Sistēmas noteikumiem jāaizliedz neizpildītu pārveduma uzdevumu atsaukšana norēķinu dienas beigās.

Saskaņā ar LCD noteikumiem, ja LCD nav uzsācis pārveduma uzdevuma izpildi, ārpusbiržas darījuma pārveduma uzdevumu var atcelt pēc pircēja vai pārdevēja iniciatīvas, nosūtot LCD paziņojumu par pārveduma uzdevuma atcelšanu. LCD sistēma neļauj vienpusēji atcelt pārveduma uzdevumus, ja LCD sistēma tiem piešķirusi statusu "saskaņoti". LCD sistēma atceļ ārpusbiržas pārveduma uzdevumus, kas nav izpildīti plānotajā norēķinu datumā. LCD sistēmā nav atļauts iesūtīt pagaidu (anulējamus) vērtspapīru pārveduma uzdevumus.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

IX rekomendācija. CVD risku kontroles procedūras, kas piemērojamas dalībnieku saistību neizpildes gadījumos

CVD, kas izsniedz dienas kredītu dalībniekiem, t.sk. tiem CVD, kuri nodrošina neto norēķinu sistēmu darbību, jāievieš riska kontrole, kas vismaz nodrošina savlaicīgu norēķinu, ja dalībnieks ar lielākajām maksājuma saistībām nevar veikt norēķinu. Drošākais kontroles veids ir nodrošinājuma prasību un kredītēšanas limitu apvienojums.

LCD vērtējums: rekomendācija nav attiecināma uz LCD, jo LCD neizsniedz dienas kredītu LCD sistēmas dalībniekiem.

Latvijas Banka piekrīt, ka rekomendācija **nav attiecināma** uz LCD.

X rekomendācija. Naudas norēķiniem izmantojamie aktīvi

Aktīviem, kurus izmanto no vērtspapīru darījumiem izrietošu maksājumu saistību izpildei, jābūt ar nelielu kredīta vai likviditātes risku vai vispār bez tā. Ja netiek izmantoti centrālās bankas naudas līdzekļi, jāveic pasākumi, lai aizsargātu sistēmas dalībniekus no iespējamām zaudējumiem un likviditātes problēmām, ko izraisa tā naudas norēķinu aģenta saistību neizpilde, kura aktīvus izmanto šim mērķim.

1. vadlīnija. Transakcijām, kas denominētas tās valsts valūtā, kurā tiek veikti norēķini, CVD jāveic, izmantojot centrālās bankas naudas līdzekļus, kad vien tas iespējams un īstenojams. Šā iemesla dēļ centrālajām bankām jāveicina operacionālie mehānismi, kas tiek izmantoti ar centrālās bankas naudas līdzekļiem veikto norēķinu nodrošināšanai.

LCD DVP pārveduma uzdevumus latos, kuru pamatā ir biržas un ārpusbiržas darījumi, un maksājumus, kas saistīti ar vērtspapīru notikumiem, veic, izmantojot centrālās bankas naudas līdzekļus, nosūtot maksājuma uzdevumus Latvijas Bankas maksājumu sistēmai. Latvijas Banka debetē vai kreditē maksājumu sistēmā atvērtos attiecīgos naudas kontus.

Lai veiktu DVP norēķinus, izmantojot centrālās bankas naudas līdzekļus, LCD dalībniekiem jābūt Latvijas Bankas maksājumu sistēmas dalībniekiem vai jāizmanto norēķinu banka. Latvijas Banka nodrošina juridisko ietvaru un norēķinu procedūras, lai veicinātu raitus naudas norēķinus Latvijas Bankā atvērtajos kontos.

LCD noteikumos iekļautas norēķinu procedūras un maksa gadījumos, kad norēķini tiek veikti, izmantojot centrālās bankas un kredītiestāžu naudas līdzekļus.

LCD piedāvā norēķinus divās ārvalstu valūtās – *euro* un ASV dolāros, darbojoties kā norēķinu banka. Šim nolūkam LCD izmanto norēķinu aģentus – kredītiestādes (korespondentbankas), kurās LCD atvērīs naudas kontus, lai veiktu maksājumus, kas saistīti ar LCD dalībnieku vērtspapīru pārveduma uzdevumiem, un ar vērtspapīru notikumiem saistītus maksājumus. LCD veic naudas norēķinus tikai pēc maksājuma apstiprinājuma saņemšanas no kredītiestādes. LCD izmantotās kredītiestādes ir uzraudzītas institūcijas ar labu reputāciju un augstiem kredītreitingiem.

2. vadlīnija. Ja naudas norēķiniem kā aktīvs netiek izmantoti centrālās bankas naudas līdzekļi, jāveic darbības, lai aizsargātu dalībniekus no iespējamem zaudējumiem un likviditātes spiediena, kas var rasties naudas norēķinu aģenta, pie kura tiek turētas naudas bilances šim mērķim, saistību neizpildes gadījumā. Ja tiek piedāvāti gan centrālās bankas naudas līdzekļi, gan kredītiestāžu naudas līdzekļi, izvēlei norēķinus veikt, izmantojot kredītiestāžu naudas līdzekļus, jābūt pamatotai ar dalībnieka lēmumu.

2011. gadā tikai 1.0% LCD dalībnieku darījumu norēķinu tika veikti, izmantojot kredītiestāžu naudas līdzekļus.

Norēķini, izmantojot kredītiestāžu naudas līdzekļus, netiek veikti LCD grāmatvedības sistēmā, jo LCD izmanto norēķinu aģentus. LCD ir noteiktas risku pārvaldīšanas procedūras klientu interešu aizsardzībai.

LCD dalībniekiem nav iespējas izvēlēties veikt norēķinus, izmantojot centrālās bankas vai kredītiestāžu naudas līdzekļus, jo naudas norēķini latos tiek veikti, tikai izmantojot centrālās bankas naudas līdzekļus, bet norēķini ārvalstu valūtā – tikai izmantojot kredītiestāžu naudas līdzekļus.

3. vadlīnija. Tikai regulētām finanšu institūcijām ar stingru juridisko, finanšu un tehnisko kapacitāti saskaņā ar ES regulējumu (vai ekvivalentu) var atļaut darboties kā norēķinu aģentiem. Kad netiek izmantoti centrālās bankas naudas līdzekļi, CVD, kas darbojas kā naudas norēķinu aģenti, jābūt izveidotām piemērotām risku procedūrām, kā noteikts IX rekomendācijā, lai aizsargātu dalībniekus no iespējamem zaudējumiem un likviditātes spiediena. Tirgus dalībniekiem jābūt nodrošinātiem ar pietiekamu informāciju, lai tie varētu noteikt un novērtēt riskus un izmaksas, kas saistītas ar šiem pakalpojumiem.

LCD norēķiniem *euro* izmanto norēķinu aģentu *Deutsche Bank AG* – finanšu institūciju ar stingru juridisko, finanšu un tehnisko kapacitāti un labu reputāciju.

LCD norēķiniem ASV dolāros izmanto norēķinu aģentu *Deutsche Bank Trust Company Americas*, kas ietilpst *Deutsche Bank* grupā.

LCD valde pieņem galīgo lēmumu par kredītiestādi, ar kuras starpniecību tiks veikti norēķini ārvalstu valūtās, izmantojot kredītiestāžu naudas līdzekļus. Korespondentattiecības tiek veidotas pēc nepieciešamības ar mērķi mazināt riskus un maksimizēt efektivitāti. Norēķinu aģenti tiek izvēlēti, ņemot vērā to finanšu, reputācijas un regulējošos kritērijus. Tiem jābūt nozīmīgiem finanšu tirgus dalībniekiem ar izcilu reputāciju.

2011. gadā 99.9% naudas norēķinu veikti centrālās bankas naudas kontos latos, 0.09% – kredītiestāžu naudas kontos *euro* un 0.01% – kredītiestāžu naudas kontos ASV dolāros.

LCD izmantoto kredītiestāžu kredītreitingi pieejami to interneta vietnēs, un LCD seko šīs informācijas aktualitātēm. LCD Klīringa un norēķinu departaments seko informācijai par norēķinu aģenta finansiālo stāvokli un izvērtē šo informāciju. LCD izvērtē riskam pakļauto aktīvu koncentrāciju atbilstoši darījumiem, jo šādu pārveduma uzdevumu apjoms ir ļoti mazs.

4. vadlīnija. Jānodrošina, ka vērtspapīru norēķinu procesā saņemtie aktīvi kļūst pieejami saņēmējiem, cik ātri vien iespējams uzreiz pēc norēķinu ciklu apstrādes vai vismaz līdz norēķinu dienas beigām.

Vērtspapīru norēķinu procesā saņemtos aktīvus saņēmēji var izmantot uzreiz pēc norēķinu cikla vai pārveduma uzdevuma apstrādes, līdzko tie kreditēti saņēmēju kontos.

5. vadlīnija. Maksājumu sistēmām, kas tiek izmantotas starpbanku pārvedumiem starp norēķinu bankām, jāievēro "Sistēmiski nozīmīgu maksājumu sistēmu pamatprincipi".

Latvijas Banka veic tās sistēmu novērtējumu par atbilstību "Sistēmiski nozīmīgu maksājumu sistēmu pamatprincipiem", un tās uzturētās sistēmas novērtētas kā atbilstīgas.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

XI rekomendācija. Operacionālais risks

Jāidentificē, jākontrolē un regulāri jānovērtē tā operacionālā riska avoti, kas rodas klīringa un norēķinu procesā. Šāds risks jāsamazina, izstrādājot atbilstošas sistēmas un efektīvu kontroli un kārtību. Sistēmām un saistītajām funkcijām ir 1) jābūt ticamām un drošām; 2) jābalstās uz pamatotiem tehniskiem risinājumiem; 3) jābūt izstrādātām un uzturētām atbilstoši pārbaudītai kārtībai; 4) jābūt ar atbilstošu, mērāmu jaudu; 5) jābūt izstrādātai atbilstošai kārtībai nepārtrauktas darbības nodrošināšanai un darbības atsākšanai un 6) bieži un neatkarīgi jāveic to procedūru audits, kuras ļauj laikus atsākt darbību un pabeigt norēķinu procesu.

1. vadlīnija. Operacionālā riska avoti klīringa un norēķinu sistēmu aktivitātēs (t.sk. sistēmu operators) un saistītajās funkcijās un pakalpojumos regulāri jāidentificē, jāuzrauga, jānovērtē un jāsamazina. Jābūt ieviestai skaidrai politikai un procedūrām šo risku pārvaldīšanai, ieskaitot tādu riskus, kas rodas saistībā ar darbībām, kuras nodotas izpildei ārpus pakalpojumā trešām pusēm.

LCD nosaka un novērtē operacionālā riska izcelsmes avotus divas reizes gadā un seko līdzī ar katru dienu. Noteikto risku izcelsmes avoti ir mazināti.

2. vadlīnija. Operacionālā riska politikai un procedūrām jābūt skaidri noteiktām, regulāri pārskatītām un aktualizētām, kā arī testētām, lai tās būtu atbilstošas esošajai situācijai. Skaidri jānosaka attiecīgo par risku pārvaldību atbildīgo personu un augstāko pārvaldes institūciju atbildība. Jābūt ieviestai atbilstošai vadības kontrolei un

pietiekamam (piemēroti augsti kvalificētam) personālam, lai nodrošinātu, ka procedūras tiek pienācīgi ieviestas. Informācijas sistēmām periodiski jāveic neatkarīgs audits.

LCD risku pārvaldības procedūras un politika ir skaidri noteikta. LCD divas reizes gadā nosaka, apraksta un novērtē riskus.

LCD ir norīkots atbildīgais darbinieks, kas sagatavo risku novērtējuma dokumentāciju, kurā apraksta noteiktos riskus un to novērtējumu (iestāšanās iespējamību, veicamās darbības un ietekmi).

Riski tiek noteikti, veicot intervijas ar iestādes nozīmīgiem darbiniekiem. Katram riskam tiek noteikti veicamo darbību veidi (piemēram, uzraudzīt, mazināt) un vadības līmeņa atbildīgās personas, kas atbild par riska uzraudzību un riska ietekmes mazināšanu. Atbildīgā persona atbild par to aktivitāšu noteikšanu, kuras veicamas, lai mazinātu riska avotus un iespējamo ietekmi uz operācijām. Risku pārvaldības procedūras tiek pārskatītas, aktualizētas un testētas regulāri pēc katriem sešiem mēnešiem.

Risku novērtējuma dokumentācija tiek pārskatīta un apstiprināta LCD valdē, kā arī nosūtīta par riskiem atbildīgajai personai NASDAQ OMX grupā. Risku kontroles procedūras un politiku nosaka NASDAQ OMX grupa, un tas tiek veikts augstākajā profesionālajā līmenī. Reizi gadā NASDAQ OMX grupa veic iekšējo auditu, pārbaudot sistēmas un darbības procedūras.

3. vadlīnija. Jābūt ieviestām darbības nepārtrauktības procedūrām un darbības atjaunošanas plāniem ārkārtas situācijās, lai varētu nodrošināt to, ka sistēma atjauno tās darbības aktivitātes ar pieņemamu pārlicības līmeni, augstu integritātes un pietiekamu kapacitātes līmeni, cik ātri vien iespējams pēc darbības pārtraukuma. Darbības nepārtrauktības plāniem vismaz jānodrošina visu transakciju atjaunošana darbības pārtraukuma brīdī, lai sistēmas varētu turpināt darbību ar augstu pārlicības līmeni. Jānodrošina papildu darbavieta, lai izpildītu šīs prasības. Darbības nepārtrauktības un darbības atjaunošanas pēc katastrofas plāni jātestē regulāri un pēc jebkādam nozīmīgām pārmaiņām sistēmā. Jābūt pieejamām pienācīgām krīzes pārvaldīšanas struktūrām, t.sk. formālām procedūrām, alternatīviem komunikācijas līdzekļiem un kontaktu sarakstiem (gan vietējā, gan pārrobežu līmenī).

LCD ir darbības atjaunošanas plāns, kas tiek aktualizēts vismaz reizi gadā. Dokuments piemērojams visiem darbiniekiem. Tas nosaka procedūras un sniedz vadlīnijas dažādu ārkārtas situāciju apstākļiem. Katrai kritisko darbību kopai norīkots atbildīgais darbinieks un noteiktas prasības, kas jāveic, lai atjaunotu darbību, cik ātri vien iespējams.

Darbības atjaunošanas laiks atkarīgs no ietekmētās aktivitātes veida, bet maksimālais pieļaujamais klīringa un norēķinu pārtraukuma laiks ir četras stundas.

LCD izveidota papildu darbavieta, kas izvietota Rīgā attālā vietā. Sistēmas darbību papildu darbavietā var atjaunot stundas laikā pēc pārtraukuma iestāšanās.

Darbības nepārtrauktības plāns paredz, ka visas transakcijas, kas bija sistēmā līdz pārtraukuma iestāšanās brīdim, tiks atjaunotas ar augstu pārlicības līmeni un pārveduma uzdevumi, kas ievadīti sistēmā pirms pārtraukuma, pēc darbības atjaunošanas tiks veikti. Plānā iekļautas kritiskās darbības aktivitātes, un katrai no tām

noteikts maksimālais pārtraukuma laiks. Procedūras paredz visu transakciju datu saglabāšanu.

LCD nodrošina ziņojumu integritāti, pieņemot un nosūtot parakstītus ziņojumus un veicot ziņojumu reģistrēšanu.

Saskaņā ar LCD iekšējo darbības nepārtrauktības un darbības atjaunošanas plānu LCD noteiktas kritiskās funkcijas un tām piešķirtas kategorijas atbilstoši to kritiskumam.

LCD izveidots to kontaktpersonu saraksts, kurām jāziņo darbības pārtraukuma gadījumā, un piemērojamie komunikācijas līdzekļi. LCD iekšējās procedūras un iekšējie sistēmas drošības noteikumi izstrādāti saskaņā ar regulatora normatīvajiem aktiem par informācijas sistēmu drošību.

4. vadlīnija. Galvenajām sistēmām jābūt uzticamām, drošām un spējīgām apstrādāt negaidīti lielu "stresa" apjomu.

2011. gadā nebija neviena nozīmīga LCD sistēmas darbības pārtraukuma. LCD sistēma spēj apstrādāt daudz lielāku norēķinu apjomu sistēmas darbadienā. Galvenās sistēmas tiek periodiski testētas, lai noteiktu, vai tās var apstrādāt "stresa" apjomu.

5. vadlīnija. CVD, kas vēlas nodot ārpalpojuma norēķinu operācijas vai funkcijas trešām pusēm, tas jādara ar atbildīgo kompetento iestāžu atļauju, ja tas noteikts regulējumā. Ja šāda prasība nav noteikta, iepriekš vismaz jāinformē atbildīgās kompetentās iestādes un jānodrošina, ka ārpalpojuma piegādātājs izpilda attiecīgo rekomendāciju prasības. Jābūt ieviestām piemērotām pārmaiņu pārvaldīšanas procedūrām, kas dod ārpalpojuma pircējam tiesības pieprasīt, kontrolēt un apstiprināt ārpalpojuma nodoto pakalpojumu pārmaiņas.

LCD nav nodevis ārpalpojuma klīringa un norēķinu funkcijas. Ja LCD vēlēšies izmantot ārpalpojuma sniedzēju, tam būs nepieciešams informēt FKTK par šāda līguma noslēgšanu. Saskaņā ar FITL prasībām ārpalpojuma sniedzējs nevar sākt sniegt attiecīgos pakalpojumus, kamēr nav pagājušas 30 dienas, kuru laikā FKTK vērtē, vai aizliegt attiecīgā ārpalpojuma saņemšanu.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

XII rekomendācija. Klientu vērtspapīru aizsardzība

Institūcijām, kuru glabāšanā atrodas vērtspapīri, jāizmanto uzskaites prakse un aizsardzības procedūras, lai pilnībā aizsargātu klientu vērtspapīrus. Ir būtiski aizsargāt klientu vērtspapīrus pret visu vērtspapīru glabāšanas ķēdē iesaistīto iestāžu kreditoru prasībām.

1. vadlīnija. Institūcijai, kas glabā vērtspapīrus, jāizmanto labākā uzskaites prakse un jānodala savā grāmatvedības sistēmā klientu vērtspapīri no pašas institūcijas vērtspapīriem, lai nodrošinātu, ka klientu vērtspapīri ir aizsargāti, īpaši pret institūcijas kreditoru prasībām.

Saskaņā ar FITL un LCD noteikumiem LCD dalībnieku vērtspapīri jāglabā nodalīti no klientu vērtspapīriem. LCD noteikumi nosaka, ka LCD dalībniekam vai trešām

personām nav atļauts izmantot klientu vērtspapīrus bez to īpašnieka piekrišanas un visiem darījumiem jābūt attaisnojošam dokumentam.

Lai nodrošinātu to, ka LCD dalībnieka maksātnespējas gadījumā klientu vērtspapīri tiek nodoti citai institūcijai, kurai ir tiesības nodrošināt klientu vērtspapīru glabāšanu, LCD noteikumi nosaka, ka LCD dalībniekam pēc LCD pieprasījuma jānodod tā vērtspapīru uzskaitē LCD, lai aizsargātu LCD dalībnieka klientu intereses vai arī ja maksātnespējīgais LCD dalībnieks nav nodevis uzskaiti citam LCD dalībniekam.

LCD noteikumi nosaka dalībnieku uzskaites procedūru minimālās prasības. Viena no tām ir divkāršā grāmatojuma ieraksta prasība – pēc katras ar vērtspapīriem veiktas operācijas vienlaikus jāveic ieraksti divos vērtspapīru kontos par vienu un to pašu vērtspapīru skaitu: vienā kontā – debitā un otrā kontā – kredītā.

LCD noteikumi nosaka arī minimālā kontu plāna prasības.

LCD ir uzskaites procedūras, kuras piemērojot, var noskaidrot vērtspapīru kontu īpašniekus.

2. vadlīnija. Institūcijām, kas glabā vērtspapīrus, regulāros intervālos un vismaz reizi dienā jāaskaņo to ieraksti (t.i., ar investoru CVD, emitentu CVD vai turētājbanku atkarībā no turēšanas līmeņa), lai nodrošinātu, ka klientu prasības tiek apmierinātas saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 21. aprīļa Direktīvu 2004/39/EK, kas attiecas uz finanšu instrumentu tirgiem un ar ko groza Padomes Direktīvas 85/611/EEK un 93/6/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2000/12/EK un atceļ Padomes Direktīvu 93/22/EEK.

LCD sistēmas darbadienas sākumā nosūta kontu izrakstus, kuros iekļautas iepriekšējās dienas sākuma bilance, veiktie pārveduma uzdevumi un beigu bilance. Kontu izraksti tiek nosūtīti tikai tiem LCD dalībniekiem, kuru kontos notikusi vismaz viena vērtspapīru kustība.

Baltijas CVD saskaņo bilances katras darbadienas beigās (katra Baltijas vērtspapīra bilances investoru CVD pieejamas caur attiecīgās saiknes šim nolūkam izveidoto datu bāzi). LCD saskaņo vērtspapīru, kas glabājas CBL, bilanci katru reizi, kad notikusi vērtspapīru kustība, bet ne retāk kā reizi mēnesī.

3. vadlīnija. Papildus 1. vadlīnijai nacionālajiem tiesību aktiem jānodrošina, ka klientu vērtspapīri tiek glabāti šķirti no institūcijas, kas glabā šo klientu vērtspapīrus, kreditoru prasībām vai institūciju, kas ietilpst vairāklīmeņu glabāšanas posmu augstākajos līmeņos, prasībām.

FITL noteikts pienākums finanšu institūcijām, kas glabā klientu vērtspapīrus, nodrošināt, ka klientu vērtspapīri pastāvīgi tiek turēti šķirti no pašu institūciju vērtspapīriem.

FITL arī noteikts, ka finanšu instrumentus, kas pieder ieguldījumu brokeru sabiedrības vai kredītiestādes klientam, nedrīkst izmantot ieguldījumu brokeru sabiedrības vai kredītiestādes kreditoru prasījumu apmierināšanai. Šī prasība attiecas arī uz gadījumiem, kad ieguldījumu brokeru sabiedrība vai kredītiestāde likumā noteiktajā kārtībā atzīta par maksātnespējīgu.

4. vadlīnija. Institūcijām, kas glabā vērtspapīrus, regulāri jāveic to grāmatvedības ierakstu audits, lai apliecinātu, ka klientu individuālo vērtspapīru skaits atbilst kopējam klientu vērtspapīru skaitam, kas reģistrēts katrai institūcijai CVD grāmatvedībā. Institūcijām, kas glabā vērtspapīrus, pēc uzraudzības un pārraudzības iestāžu pieprasījuma jāiesniedz tām audita ziņojumi.

LCD elektroniski nosūta konta izrakstus katram dalībniekam, ja tam iepriekšējā dienā bijušas transakcijas. Dalībnieki pēc pieprasījuma var saņemt no LCD sava vērtspapīru portfeļa noteikta datuma konta izrakstu.

LCD noteikumi nosaka, ka katrs LCD dalībnieks ir atbildīgs par vērtspapīru un to pārveduma uzdevumu norēķinu grāmatojumu atbilstību savā uzskaitē.

Saskaņā ar FITL ieguldījumu brokeru sabiedrība un kredītiestāde nodrošina, ka zvērināts revidents vismaz reizi gadā pārbauda, vai tās veiktie pasākumi ir pietiekami, lai izpildītu likumā noteiktās klientu vērtspapīru aizsardzības prasības. Attiecīgajam zvērinātajam revidentam jāiesniedz audita ziņojums FKTK par veikto pārbaudi. LCD noteikumi nosaka, ka LCD ir tiesības pārbaudīt LCD dalībnieku vērtspapīru uzskaiti un pārveduma uzdevumu norēķinu grāmatojumus un vai tie veikti saskaņā ar LCD noteikumiem. Turklāt LCD noteikumi nosaka, ka LCD dalībniekam jāveic kārtējās un pēkšņās revīzijas (audits), kā arī detalizēts vērtspapīru uzskaites un norēķinu dokumentācijas audits. Auditā tiek pārbaudīta LCD dalībnieku vērtspapīru uzskaites atbilstība LCD noteikumiem. LCD ir tiesības iepazīties ar katru LCD dalībnieka vērtspapīru uzskaites un norēķinu audita ziņojumu.

5. vadlīnija. Institūcijām, kas veic vērtspapīru glabāšanu, jānodrošina, ka klientu vērtspapīri netiek izmantoti nekādā nolūkā, izņemot, ja iegūta nepārprotama klienta piekrišana. To ierakstiem jāsaturs detaļas par klientu un vērtspapīriem, ko tās izmantojušas, lai nodrošinātu precīzu zaudējumu aprēķinu, izmantojot jebkuru aprēķina metodi.

FITL un LCD noteikumi nosaka, ka LCD dalībniekiem aizliegts izmantot klientu vērtspapīrus bez to piekrišanas. LCD dalībnieku klientu aizsardzības organizēšana ir LCD dalībnieku atbildība.

Saskaņā ar FITL FKTK ir tiesības piemērot sankcijas (brīdinājumu vai soda naudu) par FITL un citu uz FITL pamata izdoto normatīvo aktu prasību neievērošanu.

6. vadlīnija. Institūcijām, kas veic vērtspapīru glabāšanu, nekādā gadījumā nav pieļaujamas vērtspapīru debeta bilances vai vērtspapīru ģenerēšana.

LCD sistēmā nav atļautas vērtspapīru debeta bilances un vērtspapīru ģenerēšana.

LCD ieviesta tāda pārveduma uzdevumu atbilstības pārbaude un norēķinu mehānisms, kas neļauj pārvest vairāk vērtspapīru par kontā esošo vērtspapīru daudzumu (nedrīkst veidoties debeta bilance), un vērtspapīru pārveduma uzdevums tiek automātiski noraidīts, ja pārvedamā vērtspapīra ISIN nav reģistrēts LCD sistēmā (nedrīkst ģenerēt vērtspapīrus). Par šo prasību nodrošināšanu LCD dalībnieku klientu uzskaitē ir atbildīgi paši LCD dalībnieki.

7. vadlīnija. Ja vērtspapīri tiek glabāti, izmantojot vairākus starpniekus, institūcijai, kurā klients tur vērtspapīrus, jābūt pārliecinātai, ka ieviestas piemērotas procedūras tās

klientu aizsardzībai (t.sk. attiecīgā gadījumā – procedūras, kas piemērojamas augšupejošā starpnieku līmenī), un attiecīgi jāinformē klienti.

Latvijā klientu vērtspapīru aizsardzībai saskaņā ar normatīvajiem aktiem ieviestas šādas procedūras:

- 1) aktīvu nodalīšana;
- 2) kompensāciju shēmas (depozītu aizsardzības shēma gadījumos, kad aktīvi tiek turēti kredītiestādes bilancē, un investoru aizsardzības shēmas);
- 3) iekšējās kontroles sistēmas (t.sk. uzskaites procedūras, organizatoriskās prasības (piemēram, pienākumu nodalīšana), sistēmu kontroles un pārbaudes);
- 4) neatkarīgs audits.

8. vadlīnija. Institūcijām, kas glabā vērtspapīrus, jābūt regulētām un uzraudzītām.

Saskaņā ar LCD noteikumiem un LCD dalības līgumiem LCD ir tiesības veikt LCD dalībnieka pārbaudi.

LCD dalībniekiem – Latvijas Republikā reģistrētām ieguldījumu brokeru sabiedrībām un kredītiestādēm, kā arī citā EEZ dalībvalstī reģistrētu ieguldījumu brokeru sabiedrību vai kredītiestāžu filiālēm, kas darbojas Latvijā, – jāsaņem savas valsts kompetentās iestādes izsniegtā licence normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

FKTK uzrauga un regulē visas Latvijas Republikā reģistrētās kredītiestādes un ieguldījumu brokeru sabiedrības, kā arī sadarbojas ar citās EEZ dalībvalstīs reģistrētu ieguldījumu brokeru sabiedrību vai kredītiestāžu filiāļu, kas darbojas Latvijā, uzraugiem.

FKTK veic regulāru vērtspapīru glabāšanas iekšējo kontroles procedūru pārskatīšanu un pārbaudi.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

XIII rekomendācija. Pārvaldība

CVD pārvaldības procedūras jāizstrādā tā, lai tās atbilstu sabiedrības prasībām un veicinātu īpašnieku un tirgus dalībnieku mērķu sasniegšanu.

1. vadlīnija. Pārvaldības procedūrām jābūt skaidri noteiktām un caurredzamām.

LCD ir biržai piederošs privātā sektora uzņēmums, kura vairākuma akcionārs ir biržā kotētā akciju sabiedrība *NASDAQ OMX Nordic Oy*, kas ietilpst *NASDAQ OMX Inc*.

LCD pārvaldības juridiskais ietvars noteikts saskaņā ar likumu (Komerclikumu un FITL), kā arī ar LCD statūtiem un līgumiem ar LCD dalībniekiem.

FITL nosaka LCD kā nacionālā CVD atbildību.

LCD pārvalda LCD valde un LCD padome. LCD padomē ir pieci padomes locekļi, LCD valdē – trīs valdes locekļi. LCD padomi ievēl akcionāru sapulce, bet LCD valdi – LCD padome.

Nozīmīgākos lēmumus pieņem LCD padome. Tā apstiprina jaunu informācijas tehnoloģiju sistēmu, risinājumu un jaunu nozīmīgu pakalpojumu ieviešanu. LCD padome ir lemttiesīga, ja padomes sanāksmē piedalās vairāk nekā puse padomes locekļu. LCD padome pieņem lēmumus ar klātesošo padomes locekļu balsu vairākumu.

LCD valde ir LCD izpildinstitūcija, kas pārvalda un pārstāv LCD. Tā uzrauga un pārvalda LCD darbību un ir atbildīga par LCD komerciālo aktivitāšu, kā arī uzskaites atbilstību tiesību aktu prasībām. LCD valde pārvalda LCD īpašumus un darbojas ar tās rīcībā esošajiem līdzekļiem saskaņā ar tiesību aktu prasībām, LCD statūtiem un akcionāru sapulces lēmumiem. LCD valdes pienākumi noteikti FITL un LCD noteikumos.

Informācija par LCD valdes un padomes struktūru un locekļiem, kā arī LCD īpašniekiem pieejama LCD interneta vietnē.

2. vadlīnija. Mērķiem un svarīgākajiem lēmumiem jābūt atklātiem īpašniekiem, attiecīgajiem tirgus dalībniekiem un iesaistītajām valsts pārvaldes iestādēm.

Informācija par LCD mērķiem (sabiedriskiem, finanšu u.c.) pieejama LCD interneta vietnē. LCD mērķis ir nodrošināt efektīvus un augstas kvalitātes pakalpojumus tirgus dalībniekiem. LCD piemēro "izmaksas plus" pieeju, kad no ieņēmumiem tiek nosegtas izmaksas un papildu peļņa tiek novirzīta uzņēmuma attīstībai. Katram finanšu gadam LCD nosaka papildu mērķus un uzdevumus, ko apstiprina LCD padome. Tos publicē LCD gada pārskatā.

Lai nodrošinātu, ka LCD sistēmas mērķi atspoguļo gan LCD, gan LCD dalībnieku vajadzības, LCD regulāri organizē sanāksmes ar tirgus dalībniekiem, iepazīstina tos ar plānotajiem uzdevumiem, kā arī uzklausa dalībnieku ierosinājumus par nepieciešamajiem uzlabojumiem. Lai nodrošinātu sabiedrības interešu ievērošanu, LCD konsultējas ar dalībniekiem par katriem LCD noteikumu grozījumiem. Tirgus dalībnieki var ietekmēt sistēmas lēmumu pieņemšanas procesu tādējādi, ka tie pārstāvēti LCD padomē (divi dalībnieki tiek ievēlēti no LCD dalībnieku vidus).

Nozīmīgāko lēmumu komunikēšanu LCD īpašniekiem un nozīmīgiem tirgus dalībniekiem nodrošina LCD padomes locekļi.

3. vadlīnija. Valdes locekļiem jābūt prasmēm un pieredzei, kas nepieciešama, lai sasniegtu mērķus, un jābūt pilnībā atbildīgiem par savām veiktajām darbībām.

FITL nosaka, ka LCD padomes un valdes locekļiem jābūt pietiekami kompetentiem jomā, par kuru tie būs atbildīgi, viņiem jābūt nepieciešamajai izglītībai, nevainojamai reputācijai, ne mazāk kā triju gadu atbilstoši darba pieredzei komercsabiedrībā, organizācijā vai iestādē, kā arī nevar būt atņemtās tiesības veikt komercdarbību.

LCD valde ir atbildīga par LCD ikdienas aktivitāšu veikšanu, un tai ir pienākums vismaz reizi ceturksnī sniegt ziņojumu LCD padomei par tās veiktajām aktivitātēm un par attiecīgā perioda mērķu sasniegšanu. LCD izvirzīto mērķu sasniegšana un LCD valdes locekļiem noteikto individuālo mērķu izpilde tiek ņemta vērā, aprēķinot LCD valdes locekļu atlīdzību.

4. vadlīnija. Valdei vai attiecīgajai pārvaldes institūcijai jābūt atbilstošai kompetencei un jāņem vērā visas būtiskās intereses.

LCD valdi ievēl LCD padome, ņemot vērā FITL noteiktās prasības un katras personas zināšanas un pieredzi, ar mērķi nodrošināt sabalansētu LCD valdi.

LCD padomi ievēl akcionāru sapulce, turklāt divus LCD padomes locekļus akcionāru sapulce ieceļ pēc LCD dalībnieku sapulces lēmuma par divu LCD dalībnieku iecelšanu par LCD padomes locekļiem (viens pārstāv emitentus un otrs – kontu turētājus). Tādējādi tiek nodrošināta neatkarīga LCD padomes locekļu dalība.

LCD valdes un LCD padomes locekļu kandidātu galvenie kritēriji ir profesionālās zināšanas, pieredze un laba reputācija.

5. vadlīnija. Pārvaldības procedūrās jābūt iekļautām interešu konfliktu novēršanas procedūrām, un jāpiemēro lēmumu pieņemšanas procedūras vienmēr, kad šādi konflikti tiek konstatēti.

Komerclikums nosaka interešu konflikta situācijas un procedūras, kas jāievēro uzņēmuma padomei un valdei.

LCD valde apstiprinājusi iekšējos noteikumus, kuros nosaka procedūras, kas piemērojamas LCD valdes locekļiem, kad viņu intereses konfliktē ar LCD interesēm. Interešu konflikta situācijas un procedūra, kas piemērojama, lai izvairītos no šādām situācijām, noteikta arī *NASDAQ OMX Group Inc.* Ētikas kodeksā, kas piemērojams *NASDAQ OMX Group Inc.* un visiem tās apakšuzņēmumu darbiniekiem, direktoriem un vadītājiem. Darbiniekiem jāatklāj to vadībai jebkādi iespējamie interešu konflikti, kas var rasties, pildot pienākumus. Vadībai jāinformē Ētikas komisija par konfliktu un kopā ar Ētikas komisiju tas jāatrisina. LCD iekšējās procedūras apraksta interešu konflikta atklāšanas gadījumā piemērojamās procedūras. Līdz šim LCD nav bijuši gadījumi, kad būtu jāpiemēro interešu konflikta novēršanas procedūra.

6. vadlīnija. Kad piemērojams, atbilstošiem CVD lēmumu pieņēmējiem jāapstiprina kopējie un individuālie kredītlimiti attiecībā uz tā dalībniekiem izsniedzamajiem kredītiem. Ja rodas interešu konflikta risks, šādi lēmumi jāpieņem, pienācīgi ņemot vērā interešu konflikta risku.

LCD neizsniedz kredītus saviem dalībniekiem, tāpēc vadlīnija nav attiecināma uz LCD sistēmu.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

XIV rekomendācija. Piekļuve

CVD jābūt objektīviem un publiskotiem dalības kritērijiem, kas nodrošina godīgu un atklātu piekļuvi. Piekļuvi ierobežojošām normām un prasībām jābūt pamatotām ar riska kontroli.

1. vadlīnija. Dalības kritērijiem jābūt objektīviem, skaidri noteiktiem, paziņotiem atbildīgajām valsts pārvaldes iestādēm un publiskotiem.

Dalības kritēriji noteikti FITL un LCD noteikumos. LCD noteikumi nosaka dalības ietvaru vērtspapīru glabāšanas pakalpojumu sniedzējiem un emitentiem. Tikai tāda institūcija, kura izpilda piemērojamā likumā un LCD noteikumos noteiktos kritērijus, var kļūt par LCD dalībnieku.

LCD noteikumi pieejami LCD interneta vietnē. Tas nodrošina, ka pieejas kritēriji ir skaidri un atklāti visiem LCD dalībnieka kandidātiem. Pirms noteikumi tiek iesniegti apstiprināšanai LCD valdē, tie tiek nosūtīti LCD dalībniekiem publiskai konsultācijai un FKTK apstiprināšanai, un tas nodrošina to objektivitāti.

Dalības iesniegumi tiek izskatīti LCD valdē, un LCD valde pieņem lēmumu par dalību. Dalībnieka kandidāts par pieņemto lēmumu tiek informēts rakstiski.

2. vadlīnija. Pieeja jāpiešķir visiem dalībniekiem, kam ir pietiekama tehniskā, komercdarbības un risku pārvaldīšanas kompetence, nepieciešamās juridiskās pilnvaras un pietiekami finanšu resursi, lai to aktivitātes neradītu nepieņemamus riskus operatoram vai tā dalībniekiem un to klientiem. Dalības atteikumam jābūt balstītam tikai uz kritērijiem, kas saistīti ar risku, vai citiem kritērijiem, kas noteikti ES tiesību aktos, un tiem jābūt izskaidrotiem rakstiski.

LCD visiem LCD sistēmas dalībniekiem un dalībnieka kandidātiem piemēro vienādus noteikumus neatkarīgi no to identitātes, veida un atrašanās vietas.

LCD maksas noteiktas LCD noteikumos un piemērojamas katram LCD dalībniekam. LCD maksu struktūra nav diskriminējoša.

Pieeja citiem CVD ir atļauta, jo FITL atļauj LCD atvērt omnibusa kontus citos CVD, un otrādi.

3. vadlīnija. Procedūrām, kas veicina sakārtotu dalības izbeigšanu, piemēram, ja dalībnieks vairs neizpilda dalības kritērijus, jābūt skaidri noteiktām un publiski atklātām.

Dalības pārtraukšanas procedūras noteiktas LCD noteikumos.

Kontu turētājiem LCD dalībnieka statuss var tikt anulēts pēc paša LCD dalībnieka iniciatīvas, pēc LCD iniciatīvas, ja LCD dalībnieks būtiski pārkāpis LCD noteikumus vai nav novērsis LCD konstatētos pārkāpumus, kā arī ja LCD dalībnieks neatbilst FITL vai LCD noteikumos LCD dalībniekam noteiktajām prasībām.

LCD dalībnieka emitenta statuss var tikt anulēts pēc paša emitenta iniciatīvas, pēc LCD iniciatīvas, ja emitents pārkāpis līgumā ar LCD noteiktās prasības vai ja visi attiecīgā emitenta vērtspapīri tiek dzēsti no LCD uzskaites un emitents nav grāmatojis LCD sistēmā nekādus citus vērtspapīrus pēdējo triju mēnešu laikā pēc pēdējās dzēstās vērtspapīru emisijas.

Dalībnieka statuss var tikt anulēts arī pēc FKTK pieprasījuma. LCD valde var lemt par dalībnieka statusa anulēšanu, tādējādi veicinot dalības izbeigšanu, ja LCD dalībnieks vairs neizpilda dalības kritērijus.

LCD ir efektīva procedūra, kas ieviesta, lai LCD dalībnieka maksātspējas gadījumā pārvestu tā investoru aktīvus citam LCD dalībniekam, un skaidra darbības piespiedu apturēšanas procedūra.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

XV rekomendācija. Efektivitāte

Vienlaikus uzturot drošas un garantētas operācijas, vērtspapīru norēķinu sistēmām jābūt rentablām, apmierinot lietotāju prasības.

1. vadlīnija. CVD jābūt ieviestām procedūrām, lai regulāri pārskatītu to izmaksas un komisijas maksas.

LCD ir ieviestas izmaksu kontroles procedūras tā izmaksu un komisijas maksu salīdzināšanai ar citām sistēmām, kas nodrošina līdzīgus pakalpojumus.

Saskaņā ar Eiropas vērtspapīru klīringa un norēķinu kodeksu (tālāk tekstā – EVKKNK) LCD publicē katra atsevišķa pakalpojuma gada izmaksas un ieņēmumus un sagatavo LCD sistēmas pašnovērtējuma ziņojumu. Neatkarīgi auditori veic auditu un audita ziņojumā sniedz informāciju par to, kā LCD atbilst EVKKNK prasībām. LCD sistēmas pašnovērtējuma ziņojums un audita ziņojums katru gadu tiek iesniegts FKTK. LCD kā EVKKNK parakstītājs atbilst tajā noteiktajām prasībām. LCD regulāri veic tā komisijas maksu salīdzināšanu ar pārējo Baltijas valstu CVD komisijas maksām, un LCD valde veic šīs informācijas analīzi.

2. vadlīnija. CVD jābūt ieviestām procedūrām, lai regulāri pārskatītu to pakalpojumus un operacionālo uzticamību.

LCD nodrošina, ka tā klientiem sniegtie pakalpojumi atbilst klientu prasībām. Klientu sūdzības, ja tādas rodas, tiek izskatītas un risinātas nekavējoties pēc to saņemšanas. LCD regulāri organizē tikšanās ar dalībniekiem, lai saņemtu atgriezenisko saikni par LCD sniegto pakalpojumu kvalitāti. Katru gadu LCD veic klientu apmierinātības aptauju.

LCD ieviestas procedūras, lai pārskatītu operacionālo uzticamību un tā kapacitāti pret pieprasījumu. LCD Informācijas tehnoloģiju departaments novērtē kapacitātes līmeni vismaz reizi gadā un pieņem nepieciešamos lēmumus. Balstoties uz kapacitātes novērtējumu, LCD pieņem lēmumus, lai nodrošinātu darbības nepārtrauktību un pakalpojumu kvalitāti. Nesen uzstādīti jaunāki serveri, nodrošinot lielāku kapacitāti un mazinot kļūdu risku.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

XVI rekomendācija. Komunikācijas procedūras, ziņojumu sūtīšanas standarti un informācijas apstrādes automatizācija

CVD un to sistēmu dalībniekiem jāizmanto vai jāpieņem attiecīgās starptautiskās komunikācijas procedūras un standarti ziņojumu sūtīšanai un atsauces datiem, lai veicinātu efektīvu klīringu un norēķinus starp sistēmām. Tādējādi tiks veicināta informācijas apstrādes automatizācija visā vērtspapīru darījumu plūsmā.

1. vadlīnija. Jāpiemēro starptautiskās komunikācijas procedūras un standarti vērtspapīru ziņojumiem un vērtspapīru un darījuma puses atpazīšanai.

(Lai šī rekomendācija būtu efektīva, nepieciešams, lai to tieši vai netieši piemērotu citi vērtspapīru komunikāciju pakalpojumu sniedzēji, piemēram, ziņojumu pakalpojumu un tīkla pakalpojumu sniedzēji.)

LCD un tā dalībnieki izmanto starptautiskās komunikācijas procedūras un standartus, kā arī rekomendācijas vērtspapīru ziņojumiem, vērtspapīru un darījuma puses atpazīšanai.

LCD sistēmā izmantotais ziņojumu standarts atbilst Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (*International Organization for Standardization; ISO*) standartam ISO 15022. Vērtspapīri, kas reģistrēti LCD, tiek identificēti pēc starptautiskā vērtspapīru identifikācijas numura (*International Securities Identification Number; ISIN*) koda un korporatīvo finanšu padomnieku (*Corporate Finance Adviser Code; CFI*) koda saskaņā ar ISO.

LCD piedalās T2V projektā, kura mērķis ir saskaņot ziņojumu un norēķinu standartus Eiropā. LCD plāno ieviest ISO 20022, jo uz to plāno pāriet visi Baltijas valstu CVD. Paredzēts, ka LCD jauno ziņojumu standartu ISO 20022 ieviesīs pirms darbības uzsākšanas T2V norēķinu platformā. Vērtspapīru norēķinu pakalpojumu sniedzēji strādā, lai ieviestu nepārtrauktu informācijas apstrādi un sasniegtu pēc iespējas lielāku sistēmu sadarbību. Baltijas CVD kopējais informācijas tehnoloģiju risinājums *Link Gateway* dod iespēju nepārtraukti apstrādāt informāciju gan attiecībā uz biržas, gan ārpusbiržas pārrobežu darījumiem visās trijās Baltijas valstīs.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām. Vienlaikus Latvijas Banka iesaka turpmāk sekot saskaņošanas iniciatīvām Eiropas Savienībā, īpaši tām, kas pašlaik tiek ieviestas, īstenojot TARGET2 vērtspapīru projektu.

XVII rekomendācija. Caurredzamība

CVD jānodrošina tirgus dalībnieki ar pietiekamu informāciju, lai tie saprastu un precīzi novērtētu ar vērtspapīru klīringa un norēķinu pakalpojumiem saistītos riskus un izmaksas.

1. vadlīnija. CVD jānodrošina tirgus dalībnieki ar informāciju, t.sk. sistēmas operatora galveno statistiku un bilanci, lai tie novērtētu ar norēķinu pakalpojumiem saistītos riskus un cenas vai komisijas maksas.

LCD tirgus dalībniekiem dara pieejamu informāciju par tā noteikumiem, regulējumu, attiecīgajiem tiesību aktiem, pārvaldes procedūrām, sniegtajiem pakalpojumiem, bilanci, galveno statistiku, LCD klīringa un norēķinu pakalpojumu komisijas maksām un riskiem, t.sk. riskiem, kas rodas dalībniekiem vai LCD, kā arī pasākumiem, ko LCD veiks, lai mazinātu šos riskus.

LCD aizpildījis CPSS-IOSCO anketu *Disclosure framework*, kuras atbildes publicētas LCD interneta vietnē.

Informācija pieejama LCD interneta vietnē vai kontaktējoties ar LCD.

2. vadlīnija. CVD skaidri jāatklāj risku politika attiecībā uz risku, ko tas uzņēmis, kā arī risku pārvaldīšanas metodoloģija.

LCD dara pieejamu tā risku politiku attiecībā uz risku, ko tas uzņēmis, un risku pārvaldīšanas metodoloģiju. Risku kontroles atklātības līmenis balstīts uz materialitātes koncepciju. Visa attiecīgā informācija pieejama LCD interneta vietnē (piemēram, informāciju var atrast gada pārskatos, dažādās LCD aizpildītās anketās).

3. vadlīnija. Informācijai jābūt publiski pieejamai, piemēram, izmantojot internetu, un nav jābūt ierobežotai dalībniekiem. Informācijai jābūt formātā, kas apmierina lietotājus, un valodā, kas parasti tiek izmantota starptautiskajos finanšu tirgos, kā arī vismaz vienā no valsts valodām.

Visa informācija pieejama LCD interneta vietnē gan latviešu, gan angļu valodā. Attiecīgie dokumenti publicēti PDF formātā.

4. vadlīnija. CVD jāatbild uz šā novērtējuma jautājumiem un jāpublicē atbildes (izņemot jautājumus par regulējumu, uzraudzību un pārraudzību). CVD vismaz reizi gadā jāpārskata publikāciju atbilžu precizitāte un pilnība. Informācija regulāri jāaktualizē.

LCD veiktais LCD sistēmas pašnovērtējums saskaņā ar šīm rekomendācijām tiks publicēts LCD interneta vietnē. LCD tirgus dalībniekiem informāciju dara pieejamu ar publikācijām, piemēram, LCD gada ziņojumu, Globālo kontu turētāju asociācijas (AGC) anketu, CPSS-IOSCO anketu *Disclosure framework*. LCD aktualizē anketas pēc grozījumu veikšanas LCD procedūrās un regulāri reizi gadā aktualizē arī citu publicēto informāciju, lai nodrošinātu tās aktualitāti.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

XIX rekomendācija. Starpsistēmu saikņu vai sadarbspējīgu sistēmu riski

CVD, kas veido saiknes starpsistēmu darījumu veikšanai, jāizstrādā un jāizmanto šādas saiknes, lai tās efektīvi samazinātu ar starpsistēmu norēķiniem saistītos riskus, novērtējot un mazinot iespējamus risku avotus, kas var rasties saistītajā CVD vai pašā saiknē.

1. vadlīnija. CVD jāveido saiknes vai sadarbspējīgas sistēmas tā, lai nodrošinātu, ka norēķinu riski tiek mazināti vai pārvaldīti. CVD jānovērtē jebkura cita CVD, ar kuru tas plāno izveidot saikni, finansiālā integritāte un operacionālā uzticamība. Tam jānovērtē un jāmazina iespējamie riska avoti, kas var rasties no saistītajiem CVD un pašas saiknes. Rezultātā procedūrām jābūt veidotām tā, lai riski tiktu mazināti un CVD spētu ievērot citas rekomendācijas, kas iekļautas šajā ziņojumā. Šāds risku novērtējums regulāri jāaktualizē.

Baltijas valstu CVD (LCD, EVK, CSDL) izveidojuši kopēju saikni, kas dod iespēju pārvest starp šiem CVD jebkurā no tiem reģistrētos vērtspapīrus. Tādējādi LCD ir tieša divpusēja saikne ar EVK un CSDL.

LCD izveidojis tiešu vienpusēju saikni ar CBL, kas dod iespēju LCD dalībniekiem un to klientiem pārvest CBL reģistrētos vērtspapīrus uz Latviju.

Saiknes ar EVK, CSDL un CBL nodrošina vērtspapīru norēķinus, izmantojot FOP un DVP pārvedumus.

LCD veicis saikņu izveides juridisko, finansiālo un operacionālo elementu risku analīzi un saistīto CVD operacionālās integritātes risku analīzi. LCD organizēja divpusējas sanāksmes ar EVK, CSDL un CBL.

Pēdējos gados Baltijas CVD strādājuši, lai cik vien iespējams saskaņotu procesus un procedūras. Pakalpojumu klāsts caur Baltijas valstu CVD saikni paplašinājies. CVD veikuši piemērotas pārmaiņas saiknes dizainā. Pirms tam CVD veica attiecīgu risku analīzi. Piemērojamie tiesību akti un riski, kas attiecas uz saiknēm, ir skaidri un caurredzami.

LCD ir procedūras pārrobežu norēķiniem un vērtspapīru notikumu izpildei vērtspapīriem, kas reģistrēti saikņu CVD. Pārrobežu norēķinu gadījumā LCD dalībniekiem jāievēro minētās procedūras un LCD noteikumi tiktāl, cik tie piemērojami pārrobežu norēķiniem. Baltijas CVD saikne izveidota tā, ka pārrobežu norēķini ir tikpat efektīvi kā vietējie norēķini. Pārrobežu norēķinu riski samazināti līdz vietējo norēķinu risku līmenim.

2. vadlīnija. Pagaidu pārvedumiem caur saikni jābūt aizliegtiem (vai vismaz tālākiem pārvedumiem, kamēr pirmais pārvedums ir galīgs) un norēķinos jāsasniedz DVP. CVD jāsasniedz DVP saiknēs, kurās apstrādā ar naudas norēķiniem saistītus pārvedumus. Norēķinu cikla ilgums un tās pašas dienas DVP norēķini nedrīkst būt apdraudēti ar saiknes izveidi (sk. VII un VIII rekomendāciju).

LCD saiknēs DVP norēķinu process tiek pārvaldīts, pamatojoties uz ziņojumu plūsmu starp emitentu CVD un investoru CVD. Katrs CVD veic to DVP pārveduma uzdevumu norēķinus, kuriem tas ir emitentu CVD. Emitentu CVD uzsāk naudas norēķinus tikai tad, kad pārveduma uzdevumi saskaņoti un vērtspapīri bloķēti pārdevēja kontā. Pēc apstiprinājuma par saistītā maksājuma izpildi saņemšanas tiek veikti vērtspapīru

norēķini abos – emitentu un investoru – CVD. Vērtspapīru norēķini tiek veikti tikai un vienīgi tad, ja veikti naudas norēķini. Norēķinu galīgums tiek nodrošināts gan reālā laikā (ārpusbiržas DVP), gan veicot pakešu apstrādi (biržas DVP).

Saiknēs nav atļauti pagaidu pārvedumi, un visi norēķini ir neatsaucami un galīgi.

3. vadlīnija. Jebkādiem aizdevumiem starp depozitārijiem jābūt pilnībā nodrošinātiem, un tiem jāpiemēro limiti. Lai novērstu operacionālo neefektivitāti un iespējamo maksātnespēju, jāievieš likviditātes pārvaldības procedūras.

LCD sistēma nesniedz aizdevumus saikņu CVD, tāpēc vadlīnija nav attiecināma uz LCD sistēmu.

4. vadlīnija. Netiešās saiknes jāveido un to darbība jānodrošina veidā, kas minimizē vai ierobežo norēķinu riskus un nesamazina pārrobežu norēķinu efektivitāti.

LCD nav izveidojis netiešās saiknes, tāpēc vadlīnija nav attiecināma uz LCD sistēmu.

LCD vērtējums: pilnīgi atbilst.

Latvijas Banka piekrīt LCD vērtējumam un uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** šīs rekomendācijas prasībām.

Secinājumi

Latvijas Banka uzskata, ka LCD sistēma **pilnīgi atbilst** I, II, III, V, VI, VII, VIII, X, XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII un XIX rekomendācijas prasībām.

Uz LCD sistēmu nav attiecināma IX rekomendācija "CVD risku kontroles procedūras, kas piemērojamas dalībnieku saistību neizpildes gadījumos", jo LCD neizsniedz dienas kredītus LCD sistēmas dalībniekiem.

IV rekomendācijas "Centrālie darījumu starpnieki" novērtējums ir "daļēji ievēro", jo biržas garantiju fondam, ko LCD sistēmas dalībnieki izmanto savstarpējā kredītriska mazināšanai, nav veikts atbildīgās iestādes (Latvijā – FKTK) novērtējums atbilstoši Vērtspapīru komisiju organizācijas CPSS-IOSCO garantiju procedūru kontrollapai. Latvijas Banka lūgs FKTK informēt par tās iespējām veikt šādu novērtējumu. Savukārt LCD veicis visas nepieciešamās darbības, kas ir tā kompetencē, lai nodrošinātu pilnīgu atbilstību IV rekomendācijas prasībām.

LCD sistēmas atbilstību ESCB-CESR rekomendācijām Latvijas Banka vērtē pozitīvi.

Attiecībā uz I, III, VI un XVI rekomendāciju Latvijas Banka izsaka ieteikumus LCD sistēmai, kas palīdzētu nodrošināt labāko vērtspapīru norēķinu sistēmas praksi atbilstoši ESCB-CESR rekomendācijām. Šos ieteikumus Latvijas Banka aicina ņemt vērā tādā mērā, lai neietekmētu LCD sistēmas efektivitāti.